

Research Paper

Typology of Mental Patterns Related to Strengths and Weaknesses of Nomadic Cooperatives in Fars Province

Dariush Hayati^{a*} , Naser Valizadeh^a , Saeid Salehi^a

^aDepartment of Agricultural Extension and Education, School of Agriculture, Shiraz University, Shiraz, Iran

^bAdminister of Planning & IT in Nomad Administration of Fars Province, Shiraz, Iran

ARTICLE INFO

Keywords:

Cooperative experts
Fars Province
Nomadic community
Strengths and Weaknesses
Q factor analysis

ABSTRACT

This research was conducted with the aim of typologizing mental patterns regarding the strengths and weaknesses of nomadic cooperatives in Fars Province. Using the Q-analysis method and semi-structured interviews with 14 selected respondents, shared mental patterns were identified and ranked to determine the relative importance of issues and benefits of cooperatives. Regarding weaknesses, findings showed that respondents hold six distinct mental patterns. The first pattern emphasizes infrastructural weaknesses, including the lack of standard warehouses and limited equipment; the second mainly highlights financial and economic issues, including weak financial capacity of cooperatives and dependence on inactive shareholders; the third stresses the lack of training and knowledge among members and the board of directors; the fourth considers operational and physical limitations such as cooperatives being distant from urban centers as important; the fifth reflects attitudinal and cultural issues, including members' distrust and top-down attitudes of managers; and the sixth emphasizes policy, legal, and managerial problems, including government interference, lack of legal authority, and weak management. Regarding strengths, three main mental patterns were identified. The first highlights socio-cultural benefits of cooperatives such as members' high trust, emotional relationships between members and the board, and their role as a bridge between members and the government; the second emphasizes infrastructural, institutional, and service advantages such as serving the most deprived groups, the ability to meet the needs of nomadic households, and timeliness of cooperatives; and the third considers economic and livelihood benefits such as the ability to provide inputs at the lowest price, controlling livestock prices, supporting employment, and increasing the value of members' shares. The conclusion indicates that accurate recognition of these mental patterns and attention to related strengths and weaknesses, along with improving infrastructure, strengthening financial capacity, expanding training, promoting cooperative culture, reforming policies and laws, and leveraging social capital, can have synergistic effects on the performance, sustainability, and effectiveness of nomadic cooperatives.

* Corresponding author: Professor, Department of Agricultural Extension and Education, School of Agriculture, Shiraz University, Shiraz, Iran.

E-mail address: hayati@shirazu.ac.ir

<https://doi.org/10.22034/iaeej.2025.548194.1879>

Received 20 April 2025; Received in revised form 26 August 2025; Accepted 01 September 2025

Available online 21 September 2025

1. Introduction

Nomadic cooperatives, as economic and social institutions, play a decisive role in supporting nomadic communities. These institutions are not only effective in providing inputs and resources needed by herders and nomadic households but also, by creating organizational and participatory structures, help enhance social capital, collective cohesion, and members' economic capacity. However, studies show that nomadic cooperatives face numerous limitations and challenges that affect their performance, effectiveness, and sustainability. These limitations include weak financial capacity of cooperatives and members, lack of infrastructure and equipment, limited knowledge and skills of members and managers, cultural and attitudinal challenges, and legal and policy barriers. Despite the importance and role of cooperatives, existing quantitative and qualitative studies in Fars Province are limited, and comprehensive information about priorities, attitudes, and perceptions of managers regarding the strengths and weaknesses of cooperatives is lacking. Identifying and analyzing respondents' mental patterns can provide deep insights into the factors affecting cooperatives' success or failure and can assist in managerial decision-making and targeted policymaking. The purpose of this research is to typologize the mental patterns of managers and experts of nomadic cooperatives in Fars Province regarding strengths and weaknesses, prioritize problems and benefits, and propose practical and strategic solutions for improving performance and increasing cooperatives' sustainability. By focusing on managers' and experts' perspectives, this study creates an opportunity for policymakers and managers to design and implement reforms and supportive measures based on the real priorities and concerns of cooperatives and to optimize the economic, social, and cultural capacities of these institutions.

2. Methodology

This study is qualitative-analytical in nature and was carried out using semi-structured interviews with 14 selected managers and experts of nomadic cooperatives. The main data collection tool was a Q questionnaire, which included 51 statements on weaknesses and 21 statements on strengths of cooperatives. Data were analyzed using Q factor analysis and rotated factor matrices to identify common mental patterns and the relative importance of each statement. Factor loadings greater than $2.58/\sqrt{n}$ were considered as the criterion for statement validity, ensuring 99% confidence in the significance of findings. After analysis, respondents were grouped into several mental patterns, and the ranking of statements within each pattern was carried out to identify the main axes of strengths and weaknesses. This approach allowed for a precise identification of managers' and experts' priorities and concerns as well as the key benefits of cooperatives.

3. Results

Findings showed that regarding weaknesses, six distinct mental patterns exist. The first pattern emphasizes infrastructural weaknesses such as the lack of standard warehouses, limited equipment, and insufficient operational space, showing that some respondents see infrastructure shortage as the main performance barrier. The second highlights financial and economic issues, including weak financial capacity of cooperatives, dependence on inactive shareholders, rising inflation, reduced liquidity, and limited capital for equipment purchase and staff recruitment. The third focuses on the lack of training and knowledge among members and boards, low literacy, and lack of familiarity with laws and statutes. The fourth stresses operational and physical limitations such as remoteness from urban centers, wide service coverage, and staff shortages. The fifth highlights cultural and attitudinal issues, including members' distrust, lack of confidence in cooperative capacity, unwillingness to invest additional capital, and the top-down approach of managers. The sixth covers policy, legal, and managerial problems, including government interference, lack of legal authority, absence of long-term and short-term planning, weak supervision and management, and obstacles to cooperative formation and activity. Regarding strengths, three main mental patterns were identified. The first highlights socio-cultural benefits such as members' high trust in cooperatives, their bridging role between members and government, the formation of emotional ties between members and managers, boosting the spirit of advocacy, and members' active participation. The second emphasizes infrastructural-service benefits including serving the most deprived groups, the ability to meet household needs in the shortest possible

time, timeliness, and the availability of infrastructure to diversify income-generating activities. The third highlights economic-livelihood benefits such as the ability to buy and sell inputs at the lowest price, control livestock prices, provide employment opportunities, and increase members' capital and share value.

4. Discussion

Analysis of mental patterns showed that the success and development of cooperatives is not limited to financial resources and infrastructure but that social capital, members' trust, managerial skills, and cooperative culture also play a decisive role. Differences in respondents' mental patterns indicated that each group emphasizes specific problems and benefits; therefore, planning and decision-making must consider diverse perspectives and priorities. Strengthening training, skills, and infrastructure, reforming policies and laws, establishing proper supervisory and managerial mechanisms, and leveraging social capital can create synergistic effects on cooperatives' performance, sustainability, and effectiveness.

5. Conclusion

Findings indicate that enhancing infrastructure, strengthening financial capacity, expanding training, promoting cooperative culture, reforming policies and laws, and leveraging social capital are key to effective performance and sustainable development of nomadic cooperatives. Future research is recommended to involve larger samples, broader geographic coverage, longitudinal studies, and a combination of quantitative and qualitative methods to propose comprehensive scientific and practical solutions for improving efficiency, strengthening social and economic roles, and increasing sustainability of cooperatives, so that these institutions can more effectively fulfill their economic, social, and cultural missions.

Acknowledgment

This article is derived from the research project titled "Strategies for Improving the Quantity and Quality of Production-Oriented Economy of Nomads in Fars Province with an Export-Oriented Approach" (Project Number: 10700/17/207), financially supported by the General Directorate of Nomadic Affairs of Iran and carried out by Shiraz University.

گونه‌شناسی الگوهای ذهنی مرتبط با نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری در استان فارس

داریوش حیاتی^{۱*}، ناصر ولی‌زاده^۲ و سعید صالحی^۳

(دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۳۱؛ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۰)

چکیده

این پژوهش با هدف گونه‌شناسی الگوهای ذهنی در زمینه نقاط قوت و ضعف تعاونی‌های عشایری استان فارس انجام شد. با استفاده از روش تحلیل Q و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۴ پاسخگوی منتخب، الگوهای ذهنی مشترک شناسایی و رتبه‌بندی شدند تا اهمیت نسبی مسائل و مزایای تعاونی‌ها مشخص گردد. در زمینه نقاط ضعف، یافته‌ها نشان داد که مدیران دارای شش الگوی ذهنی متمایز هستند. الگوی اول بر ضعف‌های زیرساختی، از جمله نبود انبارهای استاندارد و محدودیت تجهیزات تأکید دارد؛ الگوی دوم عمدتاً مسائل مالی و اقتصادی، شامل ضعف بنیه مالی تعاونی‌ها و وابستگی به سهامداران غیرفعال را برجسته می‌کند؛ الگوی سوم بر کمبود آموزش و دانش اعضا و هیئت‌مدیره تأکید دارد؛ الگوی چهارم محدودیت‌های عملیاتی و فیزیکی مانند دور بودن تعاونی‌ها از مراکز شهری را مهم می‌داند؛ الگوی پنجم مسائل نگرشی و فرهنگی، از جمله بدبینی اعضا و نگاه بالا به پایین مدیران را نشان می‌دهد؛ و الگوی ششم مشکلات سیاستی، قانونی و مدیریتی، شامل دخالت‌های دولتی، فقدان اختیارات قانونی و ضعف مدیریت را برجسته می‌سازد. در زمینه نقاط قوت نیز سه الگوی ذهنی اصلی شناسایی شد. الگوی اول مزایای اجتماعی-فرهنگی تعاونی‌ها مانند اعتماد بالای اعضا، روابط عاطفی میان اعضا و هیئت‌مدیره و نقش رابط بین اعضا و دولت را برجسته می‌کند؛ الگوی دوم به مزایای زیرساختی، نهادی و خدماتی مانند خدمات‌رسانی به محروم‌ترین اقشار، توانایی تأمین نیازهای خانوارهای عشایری و وقت‌شناسی تعاونی‌ها تأکید دارد؛ و الگوی سوم مزایای اقتصادی و معیشتی، از جمله توانایی تأمین نهاده‌ها با کمترین قیمت، کنترل قیمت‌های دامی، کمک به اشتغال و افزایش ارزش سهام اعضا را مهم می‌داند. نتیجه‌گیری پژوهش نشان می‌دهد که شناخت دقیق این الگوهای ذهنی و توجه به نقاط ضعف و قوت مرتبط، همراه با بهبود زیرساخت‌ها، تقویت توان مالی، توسعه آموزش و ترویج فرهنگ تعاون، اصلاح سیاست‌ها و قوانین، و بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی، می‌تواند اثر هم‌افزا بر عملکرد، پایداری و اثربخشی تعاونی‌های عشایری داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: استان فارس، تحلیل عاملی کیو، جامعه عشایری، متخصصان تعاونی، نقاط قوت و ضعف.

^۱ استاد، بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

^۲ استادیار، بخش ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

^۳ دکترای ترویج کشاورزی، اداره برنامه‌ریزی و فناوری اطلاعات اداره کل امور عشایر فارس، شیراز، ایران.

تعاونی‌ها به عنوان تشکل‌های سازمان یافته مردمی، با استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های شهروندان و استفاده بهینه از امکانات بالقوه هر منطقه، نقش مهمی در اقتصاد ملی ایفا می‌کنند. تعاونی‌ها از دو جنبه اجتماعی و اقتصادی حائز اهمیت هستند (Dushimimana, 2022; El Mekkaoui & Loukili, 2022; Munir, 2022). این تشکل‌ها از یک طرف می‌توانند تولید ناخالص ملی را در کشور بالا ببرند و از طرفی دیگر، امکان تحقق عدالت اجتماعی را در جامعه افزایش دهند (هاشمی و همکاران، ۱۴۰۱؛ Pollet, 2009; Getnet & Anullo, 2012; Altman, 2017; Liang & Wang, 2020; Paudel & Acharya, 2022; Ammirato, 2024). سازمان ملل بر نقش تعاونی‌ها در توسعه اقتصادی و اجتماعی در بسیاری از مناطق و کشورها و کاهش فقر تاکید می‌کند و تحت شعار "شرکت‌های تعاونی به ساختن جهانی بهتر کمک می‌کند"، سه هدف اصلی را برای آن مطرح کرده است: هدف اول بر افزایش آگاهی عموم مردم در مورد سهم تعاونی‌ها در توسعه اقتصادی و اجتماعی در بسیاری از کشورها تاکید دارد. هدف دوم مربوط به ترویج ایجاد تعاونی‌های جدید و رشد تعاونی‌های موجود با مشارکت همه کنشگران دولتی و خصوصی درگیر می‌باشد و هدف سوم هم به تشویق دولت‌ها و قانون‌گذاران به اجرای سیاست‌ها و مقررات با هدف تقویت توسعه این مدل کسب و کار اشاره دارد (Eid & Martínez-Carrasco Pleite, 2014). با توجه به نقش و اهمیتی که تعاونی‌ها به لحاظ اقتصادی و اجتماعی در طول چندین دهه اخیر در کشورهای مختلف ایفا کرده‌اند، بر تعداد و تنوع آن‌ها در حوزه‌های مختلف از قبیل کشاورزی، روستایی، شهری اضافه شده است؛ به نوعی که تعاونی‌هایی با کارکردهای مختلف از قبیل تعاونی‌های مصرف، تعاونی‌های تولید، تعاونی‌های توزیع، تعاونی‌های اعتبار، تعاونی‌های ساخت و ساز، تعاونی‌های صنایع دستی، تعاونی شیلات، تعاونی‌های مرغداری، تعاونی‌های محیط زیستی، تعاونی‌های مکانیزاسون کشاورزی، تعاونی‌های انرژی و غیره توسعه پیدا کرده‌اند (Misra et al., 1993; Saunders & Bromwich, 2012; Martins & Lucato, 2018; Pérez-Suárez et al., 2021; Ephrem, 2016; Alho, 2015; Grashuis, 2019; Seo et al., 2020; Yu & Huang, 2020; Cristobal-Fransi et al., 2020; Pérez-Suárez et al., 2021). یکی از تعاونی‌هایی که در برخی از کشورها از قبیل ایران برای افزایش خدمات‌رسانی به جوامع عشایری که از محروم‌ترین اقشار جمعیتی محسوب می‌شوند، توسعه یافته است، تعاونی‌های عشایری هستند. این تعاونی‌ها در واقع یکی از بازوهای اجرایی سازمان امور عشایر ایران در امر خدمات‌رسانی به جوامع عشایری محسوب می‌شوند. شرکت‌های تعاونی عشایری در ایران وظایف مهمی همچون تأمین نهاده‌های دامی و معیشتی با قیمت مناسب، ساماندهی تولید و بازاریابی محصولات عشایری، ارائه خدمات حمایتی و بیمه‌ای، ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز مانند انبار و شبکه توزیع، ارتقای سطح دانش و مهارت اعضا از طریق آموزش و ترویج، تقویت سرمایه اجتماعی و همبستگی میان عشایر، و ایفای نقش واسطه‌ای میان عشایر و نهادهای دولتی را بر عهده دارند.

تعاونی‌های عشایری به عنوان نوعی نظام بهره‌برداری از طریق تشریک مساعی و همیاری در رشد کیفی شرایط بهره‌برداران در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی نقش اساسی دارد. این تعاونی‌ها همچنین به صورت مستقیم در کاهش فقر از طریق پیشرفت اقتصادی و اجتماعی اعضا و به طور غیرمستقیم از طریق تحرک اقتصادی و توسعه پایدار اجتماعی جوامعی که در آن‌ها فعالیت می‌کنند، تأثیرگذار هستند. طبق بررسی‌های صورت گرفته، در سالیان گذشته، تعداد ۲۲۵ تعاونی عشایری در سطح کشور ایجاد شده است که از این تعداد، ۲۳ تعاونی عشایری در استان فارس فعالیت می‌کنند (سازمان امور عشایر ایران، ۱۴۰۱؛ خسروجردی و همکاران، ۱۴۰۱ ب). تعاونی‌ها نقش غیرقابل انکاری در ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی عشایر استان فارس دارند. بنابراین، بهره‌گیری از تمامی زمینه‌ها و ظرفیت‌های عملی تعاونی‌های عشایری به عنوان واحدهایی اقتصادی و اجتماعی و شناخت دقیق مسائل پیش روی آن‌ها و هدایت، حمایت و نظارت این سازمان‌های مردمی و شناخت عوامل مؤثر بر موفقیت آن‌ها یک امر ضروری است (خسروجردی و همکاران، ۱۴۰۱ ب). شناخت نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری از اولین اقدامات در راستای کمک به موفقیت تعاونی‌ها یا جلوگیری از اضمحلال آن‌ها است. بررسی ادبیات پژوهشی در زمینه تعاونی‌ها نشان دهنده طیف گسترده‌ای از مطالعات است که بر جنبه‌های مختلف از قبیل عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و سیاسی تأثیرگذار بر موفقیت تعاونی‌ها یا فعالیت اثربخش تعاونی‌ها متمرکز شده‌اند. اما مطالعات کاربردی و پایه در زمینه شناسایی نقاط قوت و ضعف تعاونی‌های عشایری بسیار محدود است.

استان فارس یکی از استان‌هایی است که به دلیل جای دادن جمعیت بالای عشایری در خود و نیز نقش کلیدی که عشایر آن در تأمین امنیت غذایی استان و کشور دارند، از اهمیت زیادی برخوردار است. جمعیت عشایری این استان نه تنها به عنوان تولیدکنندگان عمده دام و فرآورده‌های دامی شناخته می‌شوند، بلکه در حوزه صنایع دستی، حفظ فرهنگ بومی و پاسداری از منابع طبیعی نیز نقشی اساسی ایفا می‌کنند. به همین دلیل، تعاونی‌های عشایری در فارس می‌توانند با ایجاد شبکه‌های حمایتی، تسهیل دسترسی به بازار، و ارتقای سطح مهارت‌های تولیدی و مدیریتی، جایگاه اجتماعی و اقتصادی عشایر را به شکل چشمگیری ارتقا دهند. از سوی دیگر، شرایط جغرافیایی و اقلیمی استان فارس، که بخش عمده‌ای از آن تحت تأثیر خشکسالی‌های متوالی و تغییرات اقلیمی قرار دارد، لزوم توجه ویژه به ظرفیت‌های تعاونی‌های عشایری را دوچندان می‌کند. این تعاونی‌ها می‌توانند با مدیریت بهتر منابع آب و مرتع، توسعه الگوهای نوین دامپروری و حمایت از تولیدات جایگزین، نقش بسزایی در کاهش آسیب‌پذیری معیشت عشایر ایفا کنند. بر این اساس، بررسی نقاط قوت و ضعف تعاونی‌های عشایری در استان فارس می‌تواند به سیاستگذاران و برنامه‌ریزان کمک کند تا راهبردهای دقیق‌تر و اثربخش‌تری را طراحی کنند. شناسایی قوت‌هایی همچون روحیه تعاون و همبستگی، دسترسی به منابع تولید و وجود دانش بومی، در کنار شناخت ضعف‌هایی مانند کمبود سرمایه، ضعف در بازاریابی و محدودیت‌های نهادی، امکان برنامه‌ریزی جامع‌تری را فراهم خواهد ساخت. در نهایت، توسعه پژوهش‌های علمی و کاربردی در این زمینه می‌تواند بستر مناسبی برای ارتقای نقش تعاونی‌های عشایری به عنوان نهادهای مردمی فراهم کند. این امر نه تنها در بهبود وضعیت اقتصادی عشایر مؤثر است، بلکه در تقویت انسجام اجتماعی، افزایش مشارکت محلی و تحقق اهداف توسعه پایدار نیز نقشی کلیدی خواهد داشت. بنابراین، شناسایی و تحلیل نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری در استان فارس به عنوان هدف اصلی پژوهش حاضر انتخاب شد.

پیشینه پژوهش در زمینه نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری و روستایی در ایران نشان می‌دهد که این نهادها با وجود کارکردهای مهم در توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی، همواره با چالش‌ها و محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده‌اند. حیدری و همکاران (۱۳۹۴) بر بررسی معیارها و شاخص‌های موفقیت تعاونی‌های کشاورزی متمرکز شدند. نتایج مطالعات آن‌ها نشان داد که ابعاد اقتصادی، اجتماعی، حقوقی، مدیریتی، فردی و آموزشی مهم‌ترین ابعاد شاخص‌های موفقیت تعاونی‌های کشاورزی محسوب می‌شوند. اما نتایج این مطالعه نشان داد که فاکتورهایی از قبیل اشتغال‌زایی، سودآوری، سطح تحصیلات مدیران تعاونی‌های کشاورزی و اعضا، این مدیران و اعضای شرکت‌ها، میزان مشارکت اعضا، رضایت اعضا از فعالیت شرکت‌های تعاونی، اعتماد اعضا به مسئولیت تعاونی و رعایت انصاف و عدالت در تعاونی مهم‌ترین شاخص‌های موفقیت در تعاونی محسوب می‌شوند. لازم به یادآوری است که نتایج این مطالعه نشان داد که در میان شاخص‌های مطرح شده برای موفقیت شرکت‌های تعاونی، مواردی از قبیل مشارکت، انسجام و اعتماد اجتماعی درون تعاونی نسبت به فاکتورهای دیگر اهمیت بیشتری داشتند. نتایج مطالعات حضرتی و همکاران (۱۳۸۹) نشان داد که بخش تعاون توانایی حل مشکلات اقتصادی روستایی را دارد، اما برخی عوامل مانع پیشرفت کار آن‌ها می‌شوند که علاوه بر ضعف اقتصاد روستایی، ناشی از موانع ساختاری و ضعف سیاستگذاری ملی و منطقه‌ای هستند. برای بهبود عملکرد تعاونی، وزارت تعاون باید شعاع عملکردی خود را افزایش دهد و بازنگری جدی در سیاست‌های نظارتی و تسهیلاتی، به ویژه در سطح روستا و کشاورزی، به عمل آورد. نتایج پژوهش امدادی و همکاران (۱۳۹۷) نشان می‌دهد که تعاونی‌های روستایی استان گلستان دارای نقاط قوتی چون افزایش مشارکت و همفکری بین اعضا از طریق مجامع تعاونی، استفاده بهینه از امکانات و قابلیت‌های موجود در روستاها، و ایجاد زمینه‌های مساعد برای اشتغال هستند که می‌تواند به توسعه روستاها کمک کند. با این حال، ضعف‌هایی همچون پایین بودن سرمایه تعاونی‌ها، ناتوانی در تأمین وثیقه برای اخذ وام و پرداخت تسهیلات اعتباری و کمبود امکانات فیزیکی و زیرساختی، توانایی این تعاونی‌ها را در ایفای نقش مؤثر به‌شدت محدود ساخته است.

پژوهش آرایش (۱۳۹۸) با عنوان "شناسایی و تحلیل چالش‌های شرکت‌های تعاونی عشایری استان ایلام" از طریق تحلیل مضمون، چهار مضمون فراگیر را در زمینه چالش‌های شرکت‌های تعاونی عشایری استان ایلام شناسایی کرد: زیرساختی- نهادی، مدیریتی، اقتصادی، و فرهنگی-اجتماعی. نقاط ضعف عمده شامل ضعف زیرساخت‌ها، عدم توان مدیریتی بهینه، کمبود منابع اقتصادی و ضعف فرهنگی در مشارکت اعضا تشخیص داده شدند. رحیمی (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای با عنوان "مروری بر مشکلات اقتصادی اجتماعی و مدیریتی تعاونی‌های عشایری و راه‌های برون رفت از آنها" نشان داد که شرکت‌های تعاونی

عشایری نیز همانند سایر تعاونی‌های کشور، مشکلات و محدودیت‌هایی دارند که برخی از آن‌ها با سایر تعاونی‌ها مشترک و برخی خاص است. از جمله مشکلات تعاونی‌های عشایری، می‌توان به عدم آشنایی کافی و مناسب جامعه عشایری با فرهنگ تعاون رسمی، ضعف مشارکت مردم در اداره تعاونی‌ها به دلیل تأسیس تعاونی‌ها توسط دولت، پایین بودن سطح سواد در جامعه عشایری، دخالت‌های بی‌مورد دولت در تعاونی‌ها، پایین بودن میزان سرمایه اعضا، کمبود آگاهی مدیران، نامشخص بودن وضعیت مالکیت و نگهداری بخشی از دارایی‌های دولت که نزد تعاونی‌هاست و شفاف نبودن ارتباط میان تعاونی‌های عشایری و قانون بخش تعاون اشاره نمود. برای رفع مشکلات فوق راهکارهای متفاوت و گوناگونی وجود دارد که در این مقاله سعی می‌شود برای رفع هر یک از این مشکلات پیشنهادها لازم ارائه شود. پژوهش فیض‌آبادی و همکاران (۱۴۰۳) با عنوان "تحلیل مشکلات تعاونی‌های کشاورزی ایران: فراترکیب کیفی مقالات علمی" با بررسی مقالات کیفی منتشرشده بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۲، مشکلات تعاونی‌های کشاورزی را دسته‌بندی کرد. از جمله مشکلات مطرح شده: چالش‌های مدیریتی، مشکلات اقتصادی-مالی، فاصله زیاد بین عملکرد واقعی تعاونی‌ها و اصول نظری تشکیل آن‌ها، ضعف نیروی انسانی متخصص، و ضرورت تطبیق ساختار تعاونی‌ها با شرایط محلی. پژوهش سردار شهرکی و همکاران (۱۴۰۴) با عنوان "تحول شرکت‌های تعاونی دامداری در استان کرمان: کاوش عوامل" نشان داد که تأمین تسهیلات مالی و اعتباری، مدیریت کارآمد، و بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل بیشترین نقش را در موفقیت تعاونی‌های دامداری ایفا می‌کنند. در مقابل، بوروکراسی اداری و نبود هماهنگی نهادی از نقاط ضعف اصلی بودند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با هدف شناسایی نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری در استان فارس طراحی و اجرا گردید. چنین هدفی نیازمند بهره‌گیری از رویکردی چندلایه و جامع است، زیرا نقاط قوت و ضعف یک سازمان یا تشکلی مانند شرکت‌های تعاونی عشایری صرفاً محدود به شاخص‌های اقتصادی یا عملکرد مالی نیست، بلکه ابعاد متنوعی همچون کارکردهای اجتماعی، فرهنگی، نهادی و حتی محیطی را نیز در بر می‌گیرد. در همین راستا، به منظور دستیابی به شناختی دقیق‌تر و عمیق‌تر، از رویکرد ترکیبی (Mixed Method) بهره گرفته شد. این رویکرد امکان استفاده همزمان از داده‌های کیفی و کمی را فراهم می‌کند و از این طریق، یافته‌های هر بخش می‌تواند بخش دیگر را غنی‌تر و معتبرتر سازد. بخش کیفی پژوهش بر مبنای پارادایم تفسیری و با تأکید بر کشف عمیق دیدگاه‌های خبرگان انجام شد، در حالی که بخش دوم با استفاده از روش تحلیل عاملی کیو به تحلیل الگوهای ذهنی کارشناسان پرداخت. تلفیق این دو روش باعث شد نتایج پژوهش علاوه بر غنای محتوایی، از پشتوانه روایی و علمی نیز برخوردار شود. انتخاب رویکرد کیفی در گام نخست، ناشی از این واقعیت بود که نقاط قوت و ضعف تعاونی‌ها غالباً مفاهیمی کیفی، زمینه‌مند و چندبعدی هستند. برای مثال، عواملی مانند "اعتماد اعضا به مدیریت تعاونی" یا "میزان مشارکت زنان عشایری در فعالیت‌های اقتصادی" را نمی‌توان تنها از طریق شاخص‌های عددی سنجید، بلکه نیاز به درک تجربه زیسته و برداشت افراد دارد. بنابراین، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته بهترین ابزار برای شناسایی چنین جنبه‌هایی بودند. از سوی دیگر، روش کیو انتخاب شد؛ زیرا این روش امکان طبقه‌بندی نظام‌مند الگوهای ذهنی در زمینه نقاط قوت و ضعف را فراهم می‌سازد. در واقع، تحلیل کیو به پژوهشگر اجازه می‌دهد تا دریابد کارشناسان مختلف چگونه گزاره‌های مربوط به نقاط قوت یا ضعف تعاونی‌ها را اولویت‌بندی می‌کنند و چه گروه‌هایی از دیدگاه‌های مشترک میان آن‌ها شکل می‌گیرد. بدین ترتیب، ترکیب این دو رویکرد باعث شد که پژوهش را از سطح پژوهش توصیفی صرف فراتر گذاشته و بتواند الگوهای ذهنی متفاوت را نیز آشکار کند.

جامعه آماری پژوهش کلیه خبرگان و کارشناسانی بودند که به نوعی با تعاونی‌های عشایری در ارتباط بوده و دارای تجربه یا دانش تخصصی در این زمینه بودند. این جامعه به سه گروه اصلی تقسیم شد: نخست، کارشناسان سازمان امور عشایر ایران و اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان فارس که به طور مستقیم در زمینه سیاست‌گذاری، نظارت و هدایت تعاونی‌های عشایری نقش‌آفرین بودند. دوم، اساتید دانشگاه و پژوهشگرانی که در حوزه توسعه روستایی و عشایری دارای سابقه علمی و مطالعاتی بوده و می‌توانند دیدگاه‌های نظری و تحلیلی خود را ارائه دهند. سوم، مدیران/مدیرعاملان و اعضای هیئت‌مدیره تعاونی‌های عشایری که به صورت

عملی و میدانی با مشکلات و فرصت‌های این تعاونی‌ها مواجه هستند. انتخاب این سه گروه از مشارکت‌کنندگان باعث شد مجموعه‌ای متنوع از دیدگاه‌ها، از سطوح سیاست‌گذاری تا اجرا، در پژوهش حاضر منعکس گردد.

در بخش کیفی پژوهش، روش نمونه‌گیری هدفمند (Purposive Sampling) به کار گرفته شد. معیارهای انتخاب نمونه‌ها شامل سابقه کاری مرتبط، تجربه مستقیم در مدیریت یا پژوهش درباره تعاونی‌های عشایری و تمایل به مشارکت در مصاحبه بودند. در مجموع چهارده مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شد که هر یک بین ۹۰ تا ۱۸۰ دقیقه به طول انجامید. این تعداد مصاحبه، با توجه به اصل اشباع نظری و بررسی‌های مکرر داده‌ها، برای استخراج مجموعه‌ای از گزاره‌های معتبر، متنوع و پوشش‌دهنده ابعاد مختلف نقاط قوت و ضعف تعاونی‌های عشایری کافی تشخیص داده شد؛ به طوری که پس از کدگذاری اولیه تعداد بسیار اندکی از کدهای جدید پدیدار گردید و مضامین اصلی تثبیت شدند. تمامی مصاحبه‌ها با رضایت آگاهانه مشارکت‌کنندگان ضبط و پیاده‌سازی شد و برای افزایش اعتبار، خلاصه نتایج اولیه جهت بازخورد به برخی از مصاحبه‌شوندگان بازگردانده شد. در بخش روش کیو، جامعه هدف شامل کارشناسان و خبرگانی بود که آمادگی و توانایی مشارکت در فرآیند مرتب‌سازی گزاره‌ها را داشتند. در نهایت، ۱۴ نفر از این افراد انتخاب شدند که ترکیبی از سه گروه یادشده را در بر می‌گرفتند. با توجه به اینکه هدف شناسایی دیدگاه‌های متفاوت بود نه تعمیم آماری به کل جامعه. بنابراین، انتخاب ۱۴ نفر ضمن رعایت ملاحظات عملی، امکان استخراج عوامل و الگوهای ذهنی متنوع را فراهم ساخت.

ابزار اصلی گردآوری داده‌ها در بخش کیفی، راهنمای مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. این راهنما مجموعه‌ای از سؤالات باز را شامل می‌شد که حول محورهایی چون عملکرد اقتصادی تعاونی‌ها، میزان مشارکت اجتماعی اعضا، چالش‌های نهادی و فرهنگی، و ظرفیت‌های توسعه‌ای آنها تنظیم گردید. ویژگی بارز این نوع مصاحبه، انعطاف‌پذیری است؛ یعنی پژوهشگر می‌تواند بر اساس پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان سؤالات تکمیلی طرح کرده و موضوعات جدید را مورد بررسی قرار دهد. این امر باعث شد داده‌های گردآوری‌شده از غنا و عمق بیشتری برخوردار باشند. در بخش کیو، ابزار گردآوری داده‌ها مجموعه‌ای از گزاره‌ها (Statements) بودند که مشارکت‌کنندگان باید آن‌ها را مرتب‌سازی می‌کردند. این گزاره‌ها از ترکیب نتایج مصاحبه‌های کیفی و مرور منابع علمی و اسناد سازمانی استخراج شدند. در نهایت، ۲۱ گزاره مرتبط با نقاط قوت و ۵۱ گزاره مرتبط با نقاط ضعف تعاونی‌های عشایری تدوین شد. گزاره‌ها به گونه‌ای طراحی شدند که تمامی ابعاد مهم، از جمله اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نهادی را پوشش دهند. برای اطمینان از وضوح و جامعیت گزاره‌ها، آنها چندین بار توسط اساتید دانشگاه و کارشناسان حوزه تعاونی بازبینی و اصلاح گردیدند تا از هرگونه ابهام یا تکرار جلوگیری شود. فرآیند پژوهش در چند مرحله انجام شد. نخست، داده‌های کیفی از طریق مصاحبه گردآوری و به روش تحلیل مضمون تحلیل شدند. در این مرحله، کدهای اولیه از متن مصاحبه‌ها استخراج و در قالب مضامین فرعی دسته‌بندی شدند و سپس مضامین اصلی شکل گرفتند. این مضامین نقش مهمی در تدوین گزاره‌های کیو ایفا کردند. در مرحله دوم، گزاره‌های کیو طراحی و نهایی شدند و سپس در قالب کارت‌هایی آماده گردیدند تا در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گیرند. در مرحله سوم، هر یک از مشارکت‌کنندگان موظف شدند این گزاره‌ها را بر اساس میزان موافقت یا اهمیت در یک ماتریس استاندارد کیو با مقیاس ۹ درجه‌ای (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) مرتب‌سازی کنند. این فرآیند معمولاً بین ۴۵ تا ۶۰ دقیقه زمان می‌برد و پژوهشگر در کنار افراد حضور داشت تا در صورت نیاز راهنمایی‌های لازم را ارائه دهد. در مرحله چهارم، داده‌های به دست آمده وارد نرم‌افزار SPSS و PQMethod شدند و تحلیل عاملی بر روی آن‌ها اجرا شد.

تحلیل داده‌ها به دو بخش تقسیم گردید. در بخش کیفی، داده‌های مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون (Thematic Analysis) بررسی شدند. این روش شامل چند مرحله بود: آشنایی با داده‌ها از طریق خواندن مکرر متن مصاحبه‌ها، کدگذاری اولیه، ایجاد مضامین فرعی، ترکیب مضامین و در نهایت استخراج مضامین اصلی. این فرآیند باعث شد تصویر جامعی از نقاط قوت و ضعف تعاونی‌ها از دیدگاه خبرگان ترسیم گردد. در بخش کیو، داده‌های مرتب‌سازی گزاره‌ها با استفاده از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی تحلیل شدند. برای بهبود تفسیر عوامل، چرخش واریماکس اعمال گردید. هر عامل به دست آمده در واقع نمایانگر یک الگوی ذهنی مشترک میان گروهی از مشارکت‌کنندگان بود. تفسیر عوامل بر اساس بار عاملی مشارکت‌کنندگان، رتبه‌بندی گزاره‌ها و همچنین مصاحبه‌های تکمیلی انجام شد. اعتبار و پایایی پژوهش نیز با روش‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفت. در بخش کیفی، اعتبار یافته‌ها از طریق دو راهبرد تضمین شد: بررسی توسط مشارکت‌کنندگان (Member Check) و بازبینی توسط هم‌تایان (Peer Review). در راهبرد نخست، خلاصه مصاحبه‌ها و مضامین استخراج‌شده برای مصاحبه‌شوندگان ارسال شد تا صحت و دقت آن‌ها را

گونه‌شناسی الگوهای ذهنی مرتبط با نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی...

تأیید کنند. در راهبرد دوم، یافته‌ها در اختیار دو نفر از اساتید حوزه توسعه روستایی و عشایری قرار گرفت و آن‌ها پس از بررسی، تأیید خود را اعلام کردند. در بخش کیو، اعتبار ابزار از طریق بازبینی چندمرحله‌ای گزاره‌ها توسط کارشناسان مورد بررسی قرار گرفت. پایایی داده‌ها نیز با استفاده از ضریب همبستگی میان مرتب‌سازی‌های مشابه بررسی شد که نتایج آن نشان‌دهنده ثبات قابل قبول داده‌ها بود. لازم به ذکر است که پیش از انجام مصاحبه‌ها و مرتب‌سازی کیو، رضایت آگاهانه مشارکت‌کنندگان اخذ گردید. به افراد اطمینان داده شد که هویت آن‌ها محرمانه باقی می‌ماند و داده‌ها صرفاً برای اهداف پژوهشی مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین به مشارکت‌کنندگان اختیار داده شد که در هر مرحله از پژوهش در صورت تمایل انصراف دهند. این اقدامات در راستای حفظ حقوق انسانی و رعایت اصول اخلاقی پژوهش انجام شد.

یافته‌ها و بحث

نتایج حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۴ نفر از خبرگان حوزه تعاونی‌های عشایری نشان داد که برجسته‌ترین ضعف این تعاونی‌ها به مشکلات مالی و اقتصادی آنها بازمی‌گردد (جدول ۱). در این میان، گزاره "ضعف بنیه مالی تعاونی‌ها" با ۱۴ تکرار بیشترین میزان تکرار را دریافت کرده است. چنین اجماعی میان خبرگان گویای آن است که محدودیت شدید منابع مالی به‌عنوان اصلی‌ترین مانع در مسیر تحقق اهداف تعاونی‌ها شناخته می‌شود. بلافاصله پس از آن، "افزایش تورم و کاهش نقدینگی تعاونی‌ها" با ۱۳ تکرار اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. تورم بالا، کاهش ارزش پول و افت قدرت خرید نه‌تنها اعضای تعاونی‌ها را تحت فشار قرار داده، بلکه عملاً امکان سرمایه‌گذاری و توسعه فعالیت‌ها را از بین برده است. همچنین مفاهیم یا گزاره‌هایی مانند "آسیب‌پذیری مالی و امکان انحلال و ورشکستگی شرکت‌ها" و "عدم توانایی تعاونی‌ها در برآورده ساختن نیازهای حداقلی اعضا" نیز با تکرار بالا دیده می‌شوند و نشان می‌دهند که بحران مالی، خود را در ناتوانی در خدمات‌رسانی مستقیم و حتی تهدید بقا نشان داده است. در سوی دیگر، برخی گزاره‌ها مانند "عدم اختصاص سه درصد سود تعاونی‌ها به آموزش" یا "مراجعه افراد فاقد دام به تعاونی‌ها" تنها ۴ بار تکرار شده‌اند که بیانگر اهمیت پایین‌تر آنها در نگاه خبرگان است. این ضعف‌ها اگرچه واقعی و موجود هستند، اما به نسبت بحران مالی و مدیریتی، اثرگذاری محدودی دارند. بنابراین می‌توان چنین استنباط کرد که از دیدگاه افراد مورد مصاحبه، مسائل آموزشی یا اجرایی در اولویت دوم قرار دارند و تا زمانی که مشکلات مالی و اقتصادی رفع نشود، پرداختن به این موارد چندان تأثیرگذار نخواهد بود. به صورت کلی این بخش نتایج نشان می‌دهد که نقطه‌ضعف اصلی تعاونی‌های عشایری ماهیتی اقتصادی دارد و همین عامل سایر ابعاد عملکردی آن‌ها را نیز تحت‌الشعاع قرار داده است (جدول ۱).

جدول ۱- نقاط ضعف تعاونی‌های عشایری از دیدگاه پاسخگویان

شماره	مفهوم (گزاره)	تکرار
۱	ضعف بنیه مالی تعاونی‌ها	۱۴
۲	وابستگی شدید شرکت به سهام افرادی که خدمات دریافت نمی‌کنند	۶
۳	ضعف بنیه مالی خانوارهای عضو تعاونی‌ها	۱۱
۴	آسیب‌پذیری مالی شرکت‌ها و امکان انحلال و ورشکستگی شرکت‌ها	۱۲
۵	عدم دخالت تعاونی‌ها در خرید و فروش تولیدات عشایر به دلیل نبود سرمایه کافی و بازار	۱۰
۶	بالا بودن هزینه حمل و نقل نهاده‌ها به شرکت	۷
۷	عدم توانایی مالی شرکت برای استخدام نیرو	۸
۸	عدم توانایی شرکت‌ها برای خرید یا تعویض تجهیزات مورد نیاز از قبیل کامپیوتر، پرینتر و غیره	۶
۹	افزایش تورم و کاهش نقدینگی تعاونی‌ها	۱۳
۱۰	عدم توانایی تعاونی‌ها در برآورده ساختن کمترین نیازهای اعضا	۱۰
۱۱	دانش و آگاهی کم اعضای خدمات‌گیرنده و عضو تعاونی‌ها	۹
۱۲	عدم آموزش یا آموزش ناکافی اعضای هیئت مدیره تعاونی‌ها	۸
۱۳	سواد پایین اعضا و ارکان تعاونی	۷
۱۴	عدم اشراف اعضای هیئت مدیره تعاونی‌های عشایری به اساسنامه و قوانین و مقررات	۶
۱۵	عدم اختصاص سه درصد سود تعاونی‌های عشایری به آموزش‌های متمرکز بر خود تعاونی‌ها	۴

ادامه جدول ۱

شماره	مفهوم (گزاره)	تکرار
۱۶	کم بودن درصد اختصاص داده شده به آموزش	۴
۱۷	از گردونه خارج کردن تعاونی‌ها با برداشته شدن ارز ترجیحی	۱۲
۱۸	برابری قیمت نهاده‌های ارائه شده توسط تعاونی‌ها با بازار آزاد	۱۱
۱۹	عدم اختیار تعاونی‌ها در انجام وظایف عنوان شده در اساسنامه و محدود شدن فعالیت آنها صرفاً به ارائه نهاده‌های یارانه‌ای	۹
۲۰	عدم دخالت تعاونی‌ها در خرید و فروش تولیدات عشایر به دلیل نبود بازار فروش	۸
۲۱	عدم وجود پشتیبانی قانونی، نهادی و نظارتی برای ورود تعاونی‌ها در امر خرید و فروش و صادرات تولیدات عشایر	۹
۲۲	قطع آرد برخی عشایر واقعی عضو تعاونی	۵
۲۳	توسعه دلالی و واسطه‌گری در خرید و فروش تولیدات عشایر	۸
۲۴	مداخله یکجانبه دولت در خرید و فروش تولیدات دامی عشایر	۱۰
۲۵	ضعف دستگاه نظارتی در زمینه صادرات و واردات تولیدات عشایر	۷
۲۶	ترجیح پیمانکارهای بیرونی به تعاونی‌ها در امر آبرسانی و راهگشایی	۶
۲۷	اعمال سیاست‌های بالا به پایین در امور تعاونی‌ها	۸
۲۸	از دست رفتن مفهوم تعاونی با منحصر کردن نهاده‌ها و یارانه‌های ارائه شونده به عشایر به آرد	۹
۲۹	عدم سکنداری امور تعاونی‌ها در اداره کل و سازمان امور عشایر توسط افراد دارای تفکر تعاونی	۸
۳۰	استفاده از افراد آموزش ندیده و تازه‌کار در جایگزینی مدیرعاملان تعاونی‌ها	۷
۳۱	استفاده از مدیرعاملان ناآگاه و غیرمتخصص در مدیریت تعاونی‌ها	۹
۳۲	عدم توجه به بخش تعاون در سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های کلان و خرد کشور	۱۱
۳۳	عدول ادارات تابعه از وظایف خودشان (هدایت، حمایت، و نظارت) و دخالت در کار تعاونی‌ها	۷
۳۴	تصمیم‌گیری برای تعاونی‌ها و جامعه عشایر در مراکز استانی و ملی بدون توجه به شرایط زمینه‌ای	۱۰
۳۵	عدم توجه به جوانب تصمیمات اتخاذ شده در مرکز به دلیل عدم آشنایی آنها با جوامع عشایری و شرایط تعاونی‌ها	۹
۳۶	مانع تراشی‌ها در مقابل تشکیل و فعالیت تعاونی‌ها	۸
۳۷	کمبود پرسنل تعاونی‌ها برای رسیدگی به امور متنوع	۶
۳۸	مراجعه افراد فاقد دام به تعاونی‌ها و درخواست استفاده از خدمات	۴
۳۹	استفاده از افراد منفعت‌طلب و سودجو به عنوان مدیرعامل در سال‌های گذشته	۵
۴۰	نبود برنامه‌های کوتاه مدت، میان‌مدت و بلندمدت در حوزه حمایت مالی برای ساخت زیر ساخت‌های اساسی لازم برای تعاونی‌ها	۹
۴۱	عدم محول کردن برخی از کارها از قبیل ساخت استخر و کارهای عمرانی به تعاونی‌ها	۵
۴۲	عدم احساس نیاز جامعه هدف به تعاونی‌ها (به دلیل برابری قیمت نهاده‌ها آن‌ها با بازار آزاد)	۸
۴۳	عدم اعتماد به ظرفیت تعاونی‌ها در ارائه خدمات متنوع تر در سطوح بالای اداره کل امور عشایر و سازمان امور عشایر	۷
۴۴	بدبینی عشایر به شرکت‌های تعاونی	۹
۴۵	عدم تمایل به افزایش سرمایه شرکت‌ها از زمان طرح رتبه‌بندی عشایر	۶
۴۶	عدم تمایل اعضای تعاونی‌ها و نمایندگان آنها به دانستن جزئیات فعالیت شرکت (هزینه‌ها و درآمدها و غیره)	۵
۴۷	دیدگاه بالا به پایین مدیران میانی و بالادستی در برنامه‌ریزی‌ها	۷
۴۸	پاسخگو بودن تعاونی‌ها به جای دولت در مقابل تقاضاها و اعتراضات جامعه عشایری و اعضا	۶
۴۹	نبود زیرساخت‌های ضروری برای تعاونی‌ها از قبیل انبارهای استاندارد	۹
۵۰	دور بودن تعاونی از مراکز شهری و تأمین نهاده اصلی	۶
۵۱	گسترده بودن حوزه خدمات رسانی تعاونی	۷

گونه‌شناسی الگوهای ذهنی مرتبط با نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی...

یافته‌های مربوط به نقاط قوت تعاونی‌های عشایری (جدول ۲) حاکی از آن است که خبرگان بیشترین تأکید را بر توانایی این نهادها در تأمین نهاده‌ها و حفظ اعتماد اجتماعی اعضا گذاشته‌اند. گزاره "تأمین نهاده‌ها و اقلام مورد نیاز عشایر با کمترین قیمت" با ۱۴ تکرار در صدر قرار دارد و نشان می‌دهد که اصلی‌ترین مزیت رقابتی تعاونی‌ها از منظر خبرگان، توانایی آن‌ها در عرضه نهاده‌ها با هزینه کمتر از بازار آزاد است. این ویژگی باعث شده تعاونی‌ها به‌عنوان یک ابزار مؤثر در کنترل هزینه‌های زندگی و تولید عشایر شناخته شوند. پس از آن، "اعتماد بالای عشایر به تعاونی‌ها" با ۱۳ تکرار قرار دارد که به‌خوبی نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی همچنان مهم‌ترین پشتوانه این نهادهاست. وجود این سطح از اعتماد، حتی در شرایط ضعف مالی و مدیریتی، فرصتی کلیدی برای بازسازی و توسعه تعاونی‌ها به شمار می‌رود. علاوه بر این، گویه‌هایی مانند "کنترل قیمت نهاده‌های دامی"، "رابط بودن بین عشایر و دولت" و "قدرت تعامل با ادارات و سازمان‌ها" نیز با تکرارهای نسبتاً بالا گزارش شده‌اند. این موارد بیانگر آن است که تعاونی‌ها علاوه بر نقش اقتصادی، در حوزه ارتباطی و نهادی نیز جایگاهی تثبیت شده دارند. در واقع، تعاونی‌ها نه تنها ارائه‌دهنده خدمات اقتصادی هستند، بلکه نقش واسط اجتماعی میان جامعه عشایری و ساختارهای حکومتی و نهادی را نیز ایفا می‌کنند. در مقابل، برخی نقاط قوت مانند "نبود اجبار برای حفظ سهام اعضا در تعاونی" (۵ تکرار) یا "خرید املاک و دارایی‌های اثربخش" (۶ تکرار) کمترین میزان تکرار را به خود اختصاص داده‌اند. این موارد بیشتر جنبه‌های فرعی یا تکمیلی دارند و نشان می‌دهند که خبرگان بیش از هر چیز بر کارکردهای ملموس و حیاتی تعاونی‌ها تأکید داشته‌اند. به بیان دیگر، نقاط قوت اصلی تعاونی‌ها آن‌هایی هستند که مستقیماً بر معیشت، اعتماد و تعامل اجتماعی تأثیر می‌گذارند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مهم‌ترین مزیت این نهادها در حال حاضر، تلفیقی از کارکرد اقتصادی و سرمایه اجتماعی است که در صورت تقویت، می‌تواند راه‌گشای بسیاری از چالش‌ها باشد.

جدول ۲- نقاط قوت تعاونی‌های عشایری از دیدگاه پاسخگویان

شماره	مفهوم (گزاره)	تکرار
۱	برخوداری از توانایی بالقوه برای خرید و فروش نهاده‌های مورد نیاز عشایر	۱۲
۲	کمک به اشتغال افراد	۹
۳	خرید املاک و دارایی‌های اثربخش	۶
۴	برخوداری از سرمایه و دارایی مردمی (عدم وابستگی کامل به دولت)	۱۱
۵	تأمین نهاده‌ها و اقلام مورد نیاز عشایر با کمترین قیمت	۱۴
۶	کنترل قیمت نهاده‌های دامی	۱۲
۷	افزایش ارزش سرمایه و سهام عشایر	۸
۸	خدمات رسانی به محروم‌ترین اقشار	۱۰
۹	وقت‌شناسی تعاونی‌ها در تأمین و تحول نهاده و خدمات مورد نیاز عشایر	۹
۱۰	کمک به افزایش پوشش بیمه برای عشایر	۷
۱۱	برخوداری از قدرت تعامل خوب با عشایر و ادارات و سازمان‌ها	۱۱
۱۲	توانایی تأمین نیازهای خانوارهای عشایری در کمترین زمان ممکن	۱۰
۱۳	برخوداری از زیرساخت‌های تقریباً مناسب برای تنوع بخشی به فعالیت‌های درآمدی تعاونی‌ها	۸
۱۴	رابط بین عشایر و دولت	۱۲
۱۵	اعتماد بالای عشایر به تعاونی‌ها	۱۳
۱۶	بالا بردن روحیه مطالبه‌گری و توقعات از زندگی در بین عشایر	۷
۱۷	شناخته شدن به عنوان نماینده خوب امور عشایر در منطقه	۹
۱۸	وجود نگرش تعاونی در بین اعضای مختلف	۸
۱۹	شکل‌گیری بر مبنای رضایت و تمایل اعضا	۶
۲۰	نبود اجبار برای حفظ سهام اعضا در تعاونی	۵
۲۱	شکل‌گیری روابط عمیق عاطفی و شخصی بین اعضای تعاونی و هیئت مدیره	۷

به منظور بررسی مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از آماره‌ی (Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)) بهره‌گرفته شد. اگر مقدار این آماره برابر با ۰/۷ یا بیشتر از این مقدار باشد، می‌توان از تحلیل عاملی نوع کیو با اطمینان بالا استفاده کرد، اما در مواردی که مقدار این آماره بین ۰/۶ تا ۰/۷ باشد نیز می‌توان با احتیاط از این روش استفاده کرد (Howard & O'Sullivan, 2024). در این راستا، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که مقدار آماره برابر با ۰/۶۱۴ است (جدول ۳). بنابراین این آماره تا حدودی کفایت نمونه‌گیری برای انجام تحلیل عاملی کیو جهت دسته بندی مدیرعاملان و کارشناسان تعاونی‌ها از لحاظ مسائل و مشکلات تعاونی‌های عشایری را تأیید می‌کند. افزون بر این، برای اطمینان از اینکه ماتریس همبستگی که پایه تحلیل عاملی قرار می‌گیرد، در جامعه برابر صفر نیست از آزمون بارتلت (Bartlett's Test) استفاده شد. سطح معناداری آماره‌ی بارتلت، برای همه‌ی زیرعامل‌ها ۰/۰۰۱ و کمتر از ۰/۰۵ بود. با استناد به یافته‌های هاوارد (Howard, 2016) این نتیجه به این مفهوم اشاره دارد که فرض این‌همانی ماتریس همبستگی رد شده و بین متغیرهای وارد شده رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. بنابراین، ساختار داده‌های پژوهش برای انجام تحلیل عاملی کیو به منظور شناسایی الگوهای ذهنی آنها مناسب می‌باشد (جدول ۳).

جدول ۳- نتایج آزمون KMO و بارتلت در تحلیل عاملی کیو برای نقاط ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری

تعداد عامل	آماره‌ی KMO	مقدار کای اسکور در آماره‌ی بارتلت	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۶	۰/۶۱۴	۲۹۵/۸۹۴	۹۱	۰/۰۰۱

جدول ۴ مقادیر ویژه و واریانس متناظر با عامل‌ها مربوط به نقاط ضعف یا مسائل و مشکلات تعاونی‌های عشایری را نشان می‌دهد. براساس نتایج تحلیل عاملی کیو و با توجه به ملاک کیزر - میر - آلکین، شش عامل که مقادیر ویژه بالاتر از یک داشتند برای نقاط ضعف یا مسائل و مشکلات تعاونی‌های عشایری استان فارس استخراج شدند (Broen et al., 2015). این عامل‌ها در مجموع توانستند بیش از ۸۰/۶۷۹ درصد از واریانس مسائل و مشکلات تعاونی‌های عشایری را تبیین کنند. یکی از معیارهای تعیین عوامل، میزان درصد تجمعی واریانس است. در مطالعات اجتماعی معمولاً درصد واریانس تجمعی را ۶۰ درصد و گاه‌ها کمتر در نظر می‌گیرند (Bakar et al., 2023).

جدول ۴- عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و واریانس تجمعی در تحلیل عاملی کیو برای نقاط ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری

الگوی	قبل از چرخش			بعد از چرخش		
	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۳/۵۰۹	۲۵/۰۶۴	۲۵/۰۶۷	۳/۳۵۷	۲۳/۹۷۷	۲۳/۹۷۷
۲	۲/۴۰۵	۱۷/۱۷۷	۴۲/۲۴۱	۲/۲۵۹	۱۶/۱۳۵	۴۰/۱۱۲
۳	۱/۷۶۱	۱۲/۵۷۷	۵۴/۸۱۸	۱/۴۵۶	۱۰/۳۹۸	۵۰/۵۰۹
۴	۱/۴۰۶	۱۰/۰۴۶	۶۴/۸۶۴	۱/۴۵۱	۱۰/۳۶۵	۶۰/۸۷۵
۵	۱/۲۰۸	۸/۶۲۶	۷۳/۴۹۰	۱/۴۳۶	۱۰/۲۵۴	۷۱/۱۲۹
۶	۱/۰۰۷	۷/۱۸۹	۸۰/۶۷۹	۱/۳۳۷	۹/۵۵۰	۸۰/۶۷۹

جدول ۵ خلاصه نتایج مربوط به ماتریس چرخش یافته عامل‌ها را نشان می‌دهد. بر مبنای نتایج حاصل از این بخش، مدیرانی که دارای الگوهای ذهنی یکسانی در زمینه نقطه ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری هستند را به صورت طبقه‌بندی شده نشان می‌دهد. با توجه به اینکه بارهای عاملی بزرگ‌تر از $\frac{2.58}{\sqrt{n}}$ هستند، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا کرد که بارهای عاملی به دست آمده معنی‌دار هستند. لازم به ذکر است n برابر با نمونه کیو (۵۱ گزاره) است. با توجه به بارهای عاملی مشخص شده در جدول ۵ برای هر یک از پاسخگویان می‌توان گفت پاسخگویان اول، دوم، سوم و چهارم به طور مشترک دارای الگوی ذهنی مشابهی هستند و الگوی ذهنی اول نامگذاری شدند. پاسخگویان ششم، هفتم و یازدهم هم دارای الگوی ذهنی مشابهی بودند که الگوی ذهنی دوم نامگذاری شدند. افزون بر این، پاسخگویان دهم و دوازدهم تنها افرادی بودند که در الگوی ذهنی سوم

گونه‌شناسی الگوهای ذهنی مرتبط با نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی...

دسته‌بندی شدند. زیرا دارای الگوی ذهنی مشابهی بودند. بر اساس نتایج تحلیل عاملی کیو، مشارکت کنندگان پنجم و هشتم از الگوی ذهنی متفاوتی نسبت به گروه‌های دیگر برخوردار بودند و به همین دلیل در قالب الگوی ذهنی چهارم قرار گرفتند. پاسخگویان سیزدهم و چهاردهم نیز در الگوی ذهنی پنجم دسته‌بندی شدند. اساس دسته‌بندی الگوها، وجود صفات و خصوصیات مشترک میان انواع ذهنیت‌ها در بین پاسخگویان به ابزار تحقیق بود. در نهایت، پاسخگویان نهم نیز در الگوی ذهنی ششم دسته‌بندی شد (جدول ۵).

جدول ۵- ماتریس چرخش یافته همبستگی دیدگاه پاسخگویان در زمینه نقاط ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری

کد پاسخگویان	الگوی ذهنی ۱	الگوی ذهنی ۲	الگوی ذهنی ۳	الگوی ذهنی ۴	الگوی ذهنی ۵	الگوی ذهنی ۶
۱	۰/۸۹۹	۰/۰۶۶	۰/۰۴۰	۰/۰۴۲	۰/۰۸۴	-۰/۰۲۶
۲	۰/۸۸۷	۰/۰۵۴	۰/۰۴۱	۰/۰۲۲	۰/۰۱۲	-۰/۱۱۱
۳	۰/۹۰۵	-۰/۰۲۶	-۰/۰۱۷	۰/۰۳۶	۰/۰۱۲	-۰/۰۲۱
۴	۰/۸۴۱	-۰/۲۶۵	۰/۰۰۲	۰/۰۳۰	۰/۰۳۲	-۰/۱۱۲
۵	-۰/۰۵۲	۰/۱۳۱	۰/۱۴۹	۰/۰۶۰۶	-۰/۰۲۷	۰/۵۷۰
۶	-۰/۱۳۴	۰/۸۸۵	-۰/۰۱۶	۰/۱۶۶	-۰/۰۸۰	۰/۱۰۲
۷	۰/۰۶۹	۰/۹۲۹	۰/۰۵۴	-۰/۰۷۹	۰/۰۱۷	-۰/۰۸۸
۸	۰/۰۸۰	۰/۰۸۳	-۰/۰۳۷	۰/۸۸۰	۰/۰۲۸	-۰/۱۳۷
۹	-۰/۲۱۸	۰/۰۰۵	-۰/۰۱۴	-۰/۱۰۲	۰/۱۸۳	۰/۸۵۰
۱۰	۰/۱۹۰	۰/۰۶۳	۰/۸۳۷	-۰/۰۲۲	-۰/۲۱۴	۰/۲۶۸
۱۱	-۰/۱۹۹	۰/۴۵۷	۰/۴۱۲	-۰/۴۸۷	۰/۳۴۲	-۰/۱۳۱
۱۲	-۰/۲۲۵	-۰/۰۵۲	۰/۷۴۴	-۰/۰۳۰	۰/۳۸۹	-۰/۲۹۷
۱۳	۰/۱۷۶	-۰/۰۱۹	۰/۰۲۲	-۰/۰۵۹	۰/۹۱۸	۰/۱۲۴
۱۴	-۰/۰۲۰	۰/۵۴۴	-۰/۰۱۵	۰/۱۳۹	۰/۴۷۸	۰/۱۸۴

در ادامه عبارت‌های هر یک از الگوهای ذهنی در زمینه نقاط ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری در استان فارس رتبه‌بندی شدند تا مشخص شود که هر گزاره در کدام یک از الگوهای ذهنی دارای چه رتبه‌ای است (جدول ۶). این امر کمک کرد تا بتوان الگوهای ذهنی پاسخگویان را نامگذاری کرد. پرواضح است در چنین شرایطی پاسخگویان دارای الگوی‌های مشترک ممکن است عبارت‌های خاصی از مسائل و مشکلات مربوط به تعاونی‌های عشایری را دارای اهمیت بیشتری بدانند و بنابراین این عبارت‌ها دارای رتبه بالاتری نسبت به عبارت‌های دیگر باشند. نتایج مربوط به این تحلیل در جدول ۶ نشان داده شده است. همانگونه که نتایج این قسمت نشان می‌دهد، پاسخگویان دارای الگوی ذهنی اول، گزاره‌هایی را دارای اهمیت بیشتری می‌دانند که می‌توان آن‌ها را در قالب مسائل یا مشکلات مربوط به "زیرساخت" نامگذاری کرد. زیرا گزاره نبود زیرساخت‌های ضروری برای تعاونی‌ها از قبیل انبارهای استاندارد، از دیدگاه مدیران دارای این الگوی ذهنی دارای بالاترین اهمیت بود. این یافته با نتایج پژوهش‌های عطایی و ایزدی (۱۳۹۴) و عباسی و همکاران (۱۳۸۸) همسو است که ضعف زیرساخت‌ها را یکی از اصلی‌ترین موانع عملکرد تعاونی‌های عشایری گزارش کرده‌اند. این تطابق نشان می‌دهد که نیاز به سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و تجهیزات اساسی برای افزایش بهره‌وری تعاونی‌ها همواره از اولویت‌های کلیدی مدیران است.

افزون بر این، پاسخگویان الگوی ذهنی دوم نیز گزاره‌هایی را دارای اهمیت بیشتری می‌دانند که می‌توان آن‌ها را در قالب "مسائل یا مشکلات مالی اقتصادی" تقسیم‌بندی کرد. از دیدگاه افراد دارای الگوی ذهنی دوم، گزاره‌هایی از قبیل ضعف بنیه مالی تعاونی‌ها، وابستگی شدید شرکت به سهام افرادی که خدمات دریافت نمی‌کنند، ضعف بنیه مالی خانوارهای عضو صندوق‌ها، آسیب‌پذیری مالی شرکت‌ها و امکان انحلال و ورشکستگی شرکت‌ها، عدم دخالت تعاونی‌ها در خرید و فروش تولیدات عشایر به دلیل نبود سرمایه کافی و بازار، بالا بودن هزینه حمل و نقل نهاده‌ها به شرکت، عدم توانایی مالی شرکت برای استخدام نیرو، عدم توانایی شرکت‌ها برای خرید یا تعویض تجهیزات مورد نیاز از قبیل کامپیوتر، پرینتر و غیره، افزایش

تورم و کاهش نقدینگی تعاونی‌ها، عدم توانایی تعاونی‌ها در برآورده ساختن کمترین نیازهای اعضا، دارای اهمیت بیشتری هستند. یافته‌ها مشابه مطالعات امدادی و همکاران (۱۳۹۷) و فیروزآبادی و حسینی (Firouzabadi & Hosseini, 2011) است که نشان داد محدودیت منابع مالی و ناتوانی در مدیریت اقتصادی، اثر منفی قابل توجهی بر عملکرد تعاونی‌ها دارد. این نتایج تأکید می‌کنند که برنامه‌ریزی مالی بلندمدت و توسعه منابع پایدار برای فعالیت‌های تعاونی ضروری است.

افزون بر این، از دیدگاه پاسخگویان دارای الگوی ذهنی سوم، گزاره‌هایی از قبیل دانش و آگاهی کم اعضای خدمات‌گیرنده و عضو تعاونی‌ها، عدم آموزش یا آموزش ناکافی اعضای هیئت مدیره تعاونی‌ها، سواد پایین اعضا و ارکان تعاونی، عدم اشراف اعضای هیئت مدیره تعاونی‌های عشایری به اساسنامه و قوانین و مقررات، عدم اختصاص سه درصد سود تعاونی‌های عشایری به آموزش‌های متمرکز بر خود تعاونی‌ها و کم بودن درصد اختصاص داده شده به آموزش، دارای بیشترین اهمیت هستند (جدول ۶). بر این اساس می‌توان گفت این گزاره‌ها را می‌توان در قالب "مسائل یا مشکلات آموزشی - ترویجی" دسته‌بندی کرد. این یافته با نتایج قنبری (Ghanbari, 2021) و حضرتی و همکاران (۱۳۸۹) مطابقت دارد که نشان می‌دهد آموزش و توانمندسازی اعضا و مدیران، کلید ارتقای کارایی تعاونی‌هاست. پاسخگویان دارای الگوی ذهنی چهارم، گزاره‌هایی از قبیل دور بودن تعاونی از مراکز شهری و تأمین نهاده اصلی و گسترده بودن حوزه خدمات رسانی تعاونی را دارای رتبه بالایی می‌دانستند. بنابراین، می‌توان استنباط کرد که از دیدگاه این پاسخگویان، "مسائل و مشکلات فیزیکی" از اهمیت بسیار زیادی برخوردارند که می‌توانند بر روی فعالیت تعاونی‌های عشایری تأثیر بگذارند. دوری تعاونی‌ها از مراکز شهری و گستردگی حوزه خدمات، از دیدگاه این مدیران حیاتی است. مطالعات مشابه یعقوبی و همکاران (Yaqubi et al., 2024) نیز نشان داده‌اند که پراکندگی جغرافیایی و کمبود پرسنل، محدودیت‌های عملیاتی مهمی برای تعاونی‌ها ایجاد می‌کند. پاسخگویان دارای الگوی ذهنی پنجم، گزاره‌های عدم احساس نیاز جامعه هدف به تعاونی‌ها (به دلیل برابری قیمت نهاده‌ها آنها با بازار آزاد)، عدم اعتماد به ظرفیت تعاونی‌ها در ارائه خدمات متنوع‌تر در سطوح بالای اداره کل امور عشایر و سازمان امور عشایر، بدبینی عشایر به شرکت‌های تعاونی، عدم تمایل به افزایش سرمایه شرکت‌ها از زمان طرح رتبه‌بندی عشایر، عدم تمایل اعضای تعاونی‌ها و نمایندگان آن‌ها به دانستن جزئیات فعالیت شرکت (هزینه‌ها و درآمدها و غیره)، دیدگاه بالا به پایین مدیران میانی و بالادستی در برنامه‌ریزی‌ها و پاسخگو بودن تعاونی‌ها به جای دولت در مقابل تقاضاها و اعتراضات جامعه عشایری و اعضا را دارای اهمیت زیادی می‌دانستند (جدول ۶). این نتایج نشان می‌دهد که افراد دارای این الگوی ذهنی "مسائل و مشکلات نگرشی - فرهنگی" را یکی از مهمترین مسائل و مشکلات در مقابل فعالیت اثربخش تعاونی‌های عشایری می‌دانند. این یافته‌ها مشابه پژوهش‌هایی از قبیل رستم زاده و همکاران (Rostamzadeh et al., 2020) است که نشان می‌دهد که نگرش‌های فرهنگی و اجتماعی نقش مهمی در موفقیت تعاونی‌ها ایفا می‌کند.

در نهایت، نتایج نشان داد که پاسخگویان دارای الگوی ذهنی ششم (جدول ۶)، گزاره‌هایی از قبیل از گردونه خارج کردن تعاونی‌ها با برداشته شدن ارزش ترجیحی، برابری قیمت نهاده‌های ارائه شده توسط تعاونی‌ها با بازار آزاد، عدم اختیار تعاونی‌ها در انجام وظایف عنوان شده در اساسنامه و محدود شدن فعالیت آن‌ها صرفاً به ارائه نهاده‌های یارانه‌ای، عدم دخالت تعاونی‌ها در خرید و فروش تولیدات عشایر به دلیل نبود بازار فروش، عدم وجود پشتیبانی قانونی، نهادی و نظارتی برای ورود تعاونی‌ها در امر خرید و فروش و صادرات تولیدات عشایر، قطع آرد برخی عشایر واقعی عضو تعاونی، توسعه دلالی و واسطه‌گری در خرید و فروش تولیدات عشایر، مداخله یک-جانبه دولت در خرید و فروش تولیدات دامی عشایر، ضعف دستگاه نظارتی در زمینه صادرات و واردات تولیدات عشایر، ترجیح پیمانکارهای بیرونی به تعاونی‌ها در امر آبرسانی و راهگشایی، اعمال سیاست‌های بالا به پایین در امور تعاونی‌ها، از دست رفتن مفهوم تعاونی با منحصر کردن نهاده‌ها و یارانه‌های ارائه شونده به عشایر به آرد، عدم سکانداری امور تعاونی‌ها در اداره کل و سازمان امور عشایر توسط افراد دارای تفکر تعاونی، استفاده از افراد آموزش ندیده و تازه‌کار در جایگاه مدیرعاملان تعاونی‌ها، استفاده از مدیرعاملان ناآگاه و غیرمتخصص در مدیریت تعاونی‌ها، عدم توجه به بخش تعاون در سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های کلان و خرد کشور، عدول ادارت تابعه از وظایف خودشان (هدایت، حمایت، و نظارت) و دخالت در کار تعاونی‌ها، تصمیم‌گیری برای تعاونی‌ها و جامعه عشایر در مراکز استانی و ملی بدون توجه به شرایط زمینه‌ای، عدم توجه به جوانب تصمیمات اتخاذ شده در مرکز به دلیل عدم آشنایی آنها با جوامع عشایری و شرایط تعاونی‌ها، مانع تراشی‌ها در مقابل تشکیل و فعالیت تعاونی‌ها، کمبود پرسنل تعاونی‌ها برای رسیدگی به امور متنوع، مراجعه افراد فاقد دام به تعاونی‌ها و درخواست استفاده از خدمات، استفاده از افراد منفعت‌طلب و سودجو به عنوان مدیرعامل

گونه‌شناسی الگوهای ذهنی مرتبط با نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی...

در سال‌های گذشته، نبود برنامه‌های کوتاه مدت، میان‌مدت و بلندمدت در حوزه حمایت مالی برای ساخت زیر ساخت‌های اساسی لازم برای تعاونی‌ها، و عدم محول کردن برخی از کارها از قبیل ساخت استخر و کارهای عمرانی به تعاونی‌ها را دارای اهمیت زیادی می‌دانند. با بررسی دقیق این نتیجه می‌توان دریافت که پاسخگویان دارای این الگوی ذهنی، بیشتر تأکیدشان بر روی "مسائل و مشکلات سیاستی - مدیریتی - قانونی" متمرکز بوده است (جدول ۶). این نتایج با یافته‌های خسروری‌پور و همکاران (۱۴۰۱) و آمانده قارایی (Aama Bandeh Gharaee et al., 2023) همسو است و نشان می‌دهد که اصلاح سیاست‌ها و چارچوب‌های قانونی برای عملکرد پایدار تعاونی‌ها ضروری است.

جدول ۶- امتیازهای اختصاص داده شده به هر عبارت بر اساس بار عاملی در الگوهای ذهنی شناسایی شده پاسخگویان در زمینه نقاط ضعف شرکت‌های تعاونی عشایری

شماره	گزاره	الگوی اول	الگوی دوم	الگوی سوم	الگوی چهارم	الگوی پنجم	الگوی ششم
۱	ضعف بنیه مالی تعاونی‌ها	۱۶	۱	۱۱	۱۴	۸	۳۴
۲	وابستگی شدید شرکت به سهام افرادی که خدمات دریافت نمی‌کنند	۲۵	۲	۲۳	۲۸	۲۱	۳۵
۳	ضعف بنیه مالی خانوارهای عضو صندوق‌ها	۳۶	۳	۳۸	۱۵	۳۳	۴۴
۴	آسیب‌پذیری مالی شرکت‌ها و امکان انحلال و ورشکستگی شرکت‌ها	۳۷	۴	۲۴	۲۹	۴۳	۴۹
۵	عدم دخالت تعاونی‌ها در خرید و فروش تولیدات عشایر به دلیل نبود سرمایه کافی و بازار	۱۷	۵	۱۲	۴۱	۲۲	۳۶
۶	بالا بودن هزینه حمل و نقل نهاده‌ها به شرکت	۴۸	۶	۳۹	۴۲	۳۴	۴۷
۷	عدم توانایی مالی شرکت برای استخدام نیرو	۴۹	۷	۴۰	۴۸	۹	۲۶
۸	عدم توانایی شرکت‌ها برای خرید یا تعویض تجهیزات موردنیاز از قبیل کامپیوتر، پرینتر و غیره	۱۸	۸	۱۳	۳۰	۱۰	۲۷
۹	افزایش تورم و کاهش نقدینگی تعاونی‌ها	۲	۹	۴۱	۳۱	۴۴	۲۸
۱۰	عدم توانایی تعاونی‌ها در برآورده ساختن کمترین نیازهای اعضا	۱۱	۱۰	۲۵		۲۳	۴۵
۱۱	دانش و آگاهی کم اعضای خدمات‌گیرنده و عضو تعاونی‌ها	۲۶	۱۱	۱	۱۶	۳۵	۴۶
۱۲	عدم آموزش یا آموزش ناکافی اعضای هیئت‌مدیره تعاونی‌ها	۲۷	۱۲	۲	۳۲	۴۵	۳۷
۱۳	سواد پایین اعضا و ارکان تعاونی	۳	۱۳	۳	۳	۳۶	۴۸
۱۴	عدم اشراف اعضای هیئت‌مدیره تعاونی‌های عشایری به اساسنامه و قوانین و مقررات	۴۶	۱۴	۴	۴	۳۷	۳۸
۱۵	عدم اختصاص سه درصد سود تعاونی‌های عشایری به آموزش‌های متمرکز بر خود تعاونی‌ها	۴۷	۱۵	۵	۱۷	۱۱	۲۹
۱۶	کم بودن درصد اختصاص داده شده به آموزش	۴	۱۶	۶	۱۸	۳۸	۳۹
۱۷	از گردونه خارج کردن تعاونی‌ها با برداشته شدن ارز ترجیحی	۳۸	۱۷	۱۴	۳۳	۲۴	۱
۱۸	برابری قیمت نهاده‌های ارائه شده توسط تعاونی‌ها با بازار آزاد	۳۹	۱۸	۴۲	۳۴	۴۶	۲
۱۹	عدم اختیار تعاونی‌ها در انجام وظایف عنوان شده در اساسنامه و محدود شدن فعالیت آنها صرفاً به ارائه نهاده‌های یارانه‌ای	۱۲	۱۹	۱۵	۱۹	۱۲	۳
۲۰	عدم دخالت تعاونی‌ها در خرید و فروش تولیدات عشایر به دلیل نبود بازار فروش	۵۰	۲۰	۱۶	۲۰	۲۵	۴
۲۱	عدم وجود پشتیبانی قانونی، نهادی و نظارتی برای ورود تعاونی‌ها در امر خرید و فروش و صادرات تولیدات عشایر	۵	۲۱	۴۳	۵	۴۷	۵
۲۲	قطع آرد برخی عشایر واقعی عضو تعاونی	۵۱	۲۲	۷	۴۳	۲۶	۶
۲۳	توسعه دلالی و واسطه‌گری در خرید و فروش تولیدات عشایر	۱۳	۲۳	۸	۴۹	۲۷	۷
۲۴	مداخله یکجانبه دولت در خرید و فروش تولیدات دامی عشایر	۲۸	۲۴	۲۶	۳۵	۱۳	۸

ادامه جدول ۶

شماره	گزاره	الگوی اول	الگوی دوم	الگوی سوم	الگوی چهارم	الگوی پنجم	الگوی ششم
۲۵	ضعف دستگاه نظارتی در زمینه صادرات و واردات تولیدات عشایر	۲۹	۲۵	۲۷	۳۶	۵۰	۹
۲۶	ترجیح پیمانکارهای بیرونی به تعاونی‌ها در امر آبرسانی و راهگشایی	۴۰	۲۶	۲۸	۷	۳۹	۱۰
۲۷	اعمال سیاست‌های بالا به پایین در امور تعاونی‌ها	۶	۲۷	۲۹	۲۱	۴۰	۱۱
۲۸	از دست رفتن مفهوم تعاونی با منحصر کردن نهاده‌ها و یارانه‌های ارائه شونده به عشایر به آرد	۴۱	۲۸	۹	۴۴	۱۴	۱۲
۲۹	عدم سکانداری امور تعاونی‌ها در اداره کل و سازمان امور عشایر توسط افراد دارای تفکر تعاونی	۱۴	۲۹	۱۰	۴۵	۲۸	۱۳
۳۰	استفاده از افراد آموزش ندیده و تازه‌کار در جایگزینی مدیرعاملان تعاونی‌ها	۱۵	۳۰	۱۷	۸	۲۹	۱۴
۳۱	استفاده از مدیرعاملان ناآگاه و غیرمتخصص در مدیریت تعاونی‌ها	۷	۳۱	۱۸	۵۰	۴۲	۱۵
۳۲	عدم توجه به بخش تعاون در سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های کلان و خرد کشور	۴۵	۳۲	۴۴	۲۲	۱۵	۱۶
۳۳	عدول ادارات تابعه از وظایف خودشان (هدایت، حمایت، و نظارت) و دخالت در کار تعاونی‌ها	۱۹	۳۳	۴۵	۳۷	۴۸	۱۷
۳۴	تصمیم‌گیری برای تعاونی‌ها و جامعه عشایر در مراکز استانی و ملی بدون توجه به شرایط زمینه‌ای	۳۰	۳۴	۴۶	۳۸	۴۹	۱۸
۳۵	عدم توجه به جوانب تصمیمات اتخاذ شده در مرکز به دلیل عدم آشنایی آن‌ها با جوامع عشایری و شرایط تعاونی‌ها	۴۲	۳۵	۱۹	۲۳	۳۰	۱۹
۳۶	مانع تراشی‌ها در مقابل تشکیل و فعالیت تعاونی‌ها	۲۰	۳۶	۴۷	۹	۳۱	۲۰
۳۷	کمبود پرسنل تعاونی‌ها برای رسیدگی به امور متنوع	۲۱	۳۷	۴۸	۴۶	۱۶	۲۱
۳۸	مراجعه افراد فاقد دام به تعاونی‌ها و درخواست استفاده از خدمات	۳۱	۳۸	۴۹	۴۷	۴۱	۲۲
۳۹	استفاده از افراد منفعت‌طلب و سودجو به عنوان مدیرعامل در سال‌های گذشته	۸	۳۹	۳۰	۱۰	۳۲	۲۳
۴۰	نبود برنامه‌های کوتاه مدت، میان‌مدت و بلندمدت در حوزه حمایت مالی برای ساخت زیر ساخت‌های اساسی لازم برای تعاونی‌ها	۴۴	۴۰	۳۱	۲۴	۱۷	۲۴
۴۱	عدم محول کردن برخی از کارها از قبیل ساخت استخر و کارهای عمرانی به تعاونی‌ها	۹	۴۱	۳۲	۲۵	۱۸	۲۵
۴۲	عدم احساس نیاز جامعه هدف به تعاونی‌ها (به دلیل برابری قیمت نهاده‌ها آن‌ها با بازار آزاد)	۱۰	۴۲	۳۳	۱۱	۱	۳۰
۴۳	عدم اعتماد به ظرفیت تعاونی‌ها در ارائه خدمات متنوع تر در سطوح بالای اداره کل امور عشایر و سازمان امور عشایر	۴۳	۴۳	۵۰	۱۲	۲	۴۱
۴۴	بدبینی عشایر به شرکت‌های تعاونی	۳۲	۴۴	۲۰	۳۹	۳	۴۰
۴۵	عدم تمایل به افزایش سرمایه شرکت‌ها از زمان طرح رتبه‌بندی عشایر	۳۳	۴۵	۵۱	۴۰	۴	۵۰
۴۶	عدم تمایل اعضای تعاونی‌ها و نمایندگان آنها به دانستن جزئیات فعالیت شرکت (هزینه‌ها و درآمدها و غیره)	۲۲	۴۶	۳۴	۲۶	۵	۳۱
۴۷	دیدگاه بالا به پایین مدیران میانی و بالادستی در برنامه‌ریزی‌ها	۲۳	۴۷	۲۱	۲۷	۶	۵۱
۴۸	پاسخگو بودن تعاونی‌ها به جای دولت در مقابل تقاضاها و اعتراضات جامعه عشایری و اعضا	۳۴	۴۸	۳۶	۱۳	۷	۳۲
۴۹	دور بودن تعاونی از مراکز شهری و تأمین نهاده اصلی	۳۵	۴۹	۳۷	۱	۱۹	۳۳
۵۰	گسترده بودن حوزه خدمات رسانی تعاونی	۲۴	۵۰	۲۲	۲	۲۰	۴۲
۵۱	نبود زیرساخت‌های ضروری برای تعاونی‌ها از قبیل انبارهای استاندارد	۱	۵۱	۳۵	۶	۵۱	۴۳

گونه‌شناسی الگوهای ذهنی مرتبط با نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی...

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که مقدار آماره‌ی KMO در تحلیل عاملی نقاط قوت شرکت‌های تعاونی عشایری برابر با ۰/۷۱۳ بود (جدول ۷)؛ بنابراین، کفایت نمونه‌گیری برای انجام تحلیل عاملی کیو و شناسایی الگوهای ذهنی پاسخگویان در زمینه نقاط قوت شرکت‌های تعاونی عشایری را تأیید کرد. افزون بر این، سطح معناداری آماره‌ی بارتلت، برای همه‌ی زیرعامل‌ها ۰/۰۰۱ و کمتر از ۰/۰۵ بود. بنابراین، استنباط شد که ساختار داده‌های پژوهش برای انجام تحلیل عاملی کیو مناسب می‌باشد (جدول ۷).

جدول ۷- نتایج آزمون KMO و بارتلت برای تحلیل عاملی نقاط قوت تعاونی‌های عشایری

تعداد عامل	آماره‌ی KMO	مقدار کای اسکور در آماره‌ی بارتلت	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۳	۰/۷۱۳	۱۴۵/۲۴۱	۷۴	۰/۰۰۱

براساس نتایج تحلیل عاملی کیو و با توجه به ملاک کیزر - میر - آکین (جدول ۸)، سه الگوی ذهنی برای نقاط قوت شرکت‌های تعاونی عشایری شناسایی شد که مقادیر ویژه بالاتر از یک داشتند. این الگوهای ذهنی در مجموع توانستند بیش از ۷۷/۹۵۸ درصد از واریانس را تبیین می‌کنند.

جدول ۸- عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و واریانس تجمعی در تحلیل عاملی کیو برای نقاط قوت شرکت‌های تعاونی عشایری

الگوی	قبل از چرخش		بعد از چرخش	
	مقدار ویژه	درصد واریانس	مقدار ویژه	درصد واریانس
۱	۱/۱۲۷	۵۰/۹۰۷	۵/۶۰۵	۴۰/۰۳۶
۲	۲/۲۳۷	۱۵/۹۷۹	۳/۱۸۶	۲۲/۷۵۵
۳	۱/۵۵۰	۱۱/۰۷۲	۲/۱۲۳	۱۵/۱۶۷
			درصد تجمعی	۵۰/۰۳۶

جدول ۹ خلاصه نتایج مربوط به ماتریس چرخش یافته عامل‌ها (الگوهای ذهنی) را در زمینه نقاط قوت شرکت‌های تعاونی عشایری نشان می‌دهد. نتایج حاصل از این بخش، پاسخگویانی که هریک از الگوهای ذهنی را دارند به صورت طبقه بندی شده نشان می‌دهد. با توجه به اینکه بارهای عاملی بزرگ‌تر از $\frac{2.58}{\sqrt{n}}$ هستند، با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا کرد که بارهای عاملی به دست آمده معنی‌دار هستند (جدول ۴- ۸). n برابر با نمونه کیو (۲۱ گزاره) است. با توجه به بارهای عاملی مشخص شده در جدول ۹ می‌توان گفت پاسخگویان ششم، هفتم، هشتم، نهم، دهم، یازدهم و سیزدهم به طور مشترک از الگوی ذهنی اول برخوردار هستند و پاسخگویان سوم، چهارم و چهاردهم دارای الگوی ذهنی دوم می‌باشند. افزون بر این، پاسخگویان اول، دوم و پنجم تنها افرادی بودند که الگوی ذهنی شماره سوم را داشتند.

در جدول ۱۰ گزاره‌های مربوط به الگوهای ذهنی در زمینه نقاط قوت شرکت‌های تعاونی عشایری رتبه‌بندی شدند تا مشخص شود که هر گزاره در کدام یک از الگوهای ذهنی دارای چه رتبه‌ای است. همان‌گونه که نتایج نشان می‌دهد، پاسخگویان دارای الگوی ذهنی اول معتقد بودند که گزاره‌های رابط بین عشایر و دولت، اعتماد بالای عشایر به تعاونی‌ها، بالا بردن روحیه مطالبه‌گری و توقعات از زندگی در بین عشایر، شناخته شدن به عنوان نماینده خوب امور عشایر در منطقه، وجود نگرش تعاونی در بین اعضای مختلف، شکل‌گیری بر مبنای رضایت و تمایل اعضا، نبود اجبار برای حفظ سهام اعضا در تعاونی و شکل‌گیری روابط عمیق عاطفی و شخصی بین اعضای تعاونی و هیئت مدیره را می‌توان به عنوان مهمترین نقاط قوت یا مزایای تعاونی‌های عشایری به شمار آورد. بنابراین، می‌توان دریافت که پاسخگویان دارای الگوی ذهنی اول، فاکتورهای "اجتماعی - نگرشی - فرهنگی" را از مهمترین مزیت‌ها یا نقطه قوت‌های تعاونی‌های عشایری می‌دانند. این یافته با مطالعات خسروی‌پور و همکاران (۱۴۰۱) و قنبری (Ghanbari, 2021) همسو است، که نشان داده‌اند سرمایه اجتماعی، اعتماد اعضا و روابط انسانی قوی، از مهم‌ترین عوامل موفقیت تعاونی‌های عشایری است. این نتایج تأکید می‌کند که تعاونی‌ها نه تنها یک نهاد اقتصادی، بلکه یک نهاد اجتماعی-فرهنگی هستند که می‌تواند انسجام و مشارکت جامعه را افزایش دهد. بر اساس نتایج، در

الگوی ذهنی دوم، گزاره‌هایی از قبیل خدمات رسانی به محروم‌ترین اقشار جامعه، وقت‌شناسی تعاونی‌ها در تأمین و تحول نهاده و خدمات مورد نیاز عشایر، کمک به افزایش پوشش بیمه برای عشایر، برخورداری از قدرت تعامل خوب با عشایر و ادارات و سازمان‌ها، توانایی تأمین نیازهای خانوارهای عشایری در کمترین زمان ممکن، و برخورداری از زیرساخت‌های تقریباً مناسب برای تنوع‌بخشی به فعالیت‌های درآمدی تعاونی‌ها، رتبه بالایی نسبت به بقیه گزاره‌ها به دست آوردند (جدول ۱۰). از این یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان دارای الگوی ذهنی دوم، مزایای زیرساختی- نهادی- خدماتی از مزایای دیگر تعاونی‌های عشایری بیشتر و مهمتر است. این یافته با پژوهش‌های عطایی و ایزدی (۱۳۹۴) و خسروجردی و همکاران (۱۴۰۱ الف) همخوانی دارد که نشان داده‌اند توسعه زیرساخت‌ها، سیستم‌های خدماتی و ظرفیت نهادهای محلی، اثر مستقیمی بر اثربخشی و رضایت اعضا دارد. بنابراین، تقویت زیرساخت‌ها و ظرفیت‌های نهادی باید جزء اولویت‌های برنامه‌ریزی استراتژیک تعاونی‌ها باشد. افزون بر این، پاسخگویانی که از الگوی ذهنی سوم برخوردار بودند نیز معتقد بودند که گزاره‌هایی از قبیل برخورداری از توانایی بالقوه برای خرید و فروش نهادهای مورد نیاز عشایر، کمک به اشتغال افراد، خرید املاک و دارایی‌های اثربخش، برخورداری از سرمایه و دارایی مردمی (عدم وابستگی کامل به دولت)، تأمین نهادهای و اقلام مورد نیاز عشایر با کمترین قیمت، کنترل قیمت نهادهای دامی، و افزایش ارزش سرمایه و سهام عشایر نسبت به بقیه گزاره‌ها از اهمیت بالاتر و بیشتری برخوردار هستند. این نتیجه نشان می‌دهد که پاسخگویان دارای این الگوی ذهنی، "مزایای معیشتی- اقتصادی" تعاونی‌های عشایری را بسیار بارزتر از بقیه مزایا می‌دانند (جدول ۱۰). این یافته‌ها مشابه نتایج گزارش امیرنژاد و همکاران (Amirnejad et al., 2018) و بابایی فینی و رحمانی (۱۳۹۲) است که نشان می‌دهد تعاونی‌های عشایری می‌توانند نقش کلیدی در تأمین معیشت و کاهش نوسانات اقتصادی اعضا ایفا کنند. این امر اهمیت توجه همزمان به مزایای اقتصادی و مالی را ایجاب می‌کند.

جدول ۹- ماتریس چرخش یافته همبستگی دیدگاه پاسخگویان در زمینه نقاط قوت شرکت‌های تعاونی عشایری

کد پاسخگویان	الگوی ذهنی اول	الگوی ذهنی دوم	الگوی ذهنی سوم
۱	-۰/۴۱۲	۰/۴۸۰	۰/۵۰۴
۲	۰/۰۴۷	۰/۰۷۴	۰/۸۷۶
۳	۰/۲۲۳	۰/۷۲۷	۰/۱۳۳
۴	-۰/۳۰۹	۰/۸۵۵	۰/۰۵۶
۵	۰/۰۱۶	۰/۰۰۶	۰/۷۷۰
۶	۰/۷۷۳	۰/۱۰۳	۰/۰۵۹
۷	۰/۹۱۰	۰/۲۷۶	-۰/۱۶۶
۸	۰/۹۲۹	-۰/۳۱۰	۰/۰۹۳
۹	۰/۹۵۴	۰/۰۶۷	۰/۱۰۸
۱۰	۰/۹۴۷	۰/۲۶۸	۰/۰۹۷
۱۱	۰/۳۹۸	-۰/۵۴۱	-۰/۶۳۱
۱۲	۰/۱۲۶	-۰/۶۵۶	۰/۰۸۷
۱۳	۰/۹۵۴	۰/۰۶۷	۰/۱۰۸
۱۴	-۰/۳۲۸	۰/۸۳۹	۰/۱۰۲

گونه‌شناسی الگوهای ذهنی مرتبط با نقاط قوت و ضعف شرکت‌های تعاونی...

جدول ۱۰- امتیازهای اختصاص داده شده به هر عبارت بر اساس بار عاملی در الگوهای ذهنی شناسایی شده پاسخگویان برای نقاط قوت شرکت‌های تعاونی عشایری

شماره	گزاره	الگوی اول	الگوی دوم	الگوی سوم
۱	خدمات رسانی به محروم‌ترین اقشار جامعه	۹	۱	۱۱
۲	وقت‌شناسی تعاونی‌ها در تأمین و تحول نهاده و خدمات مورد نیاز عشایر	۱۴	۲	۱۴
۳	کمک به افزایش پوشش بیمه برای عشایر	۱۵	۳	۱۷
۴	برخورداری از قدرت تعامل خوب با عشایر و ادارات و سازمان‌ها	۱۸	۴	۲۰
۵	توانایی تأمین نیازهای خانوارهای عشایری در کمترین زمان ممکن	۱۰	۵	۱۲
۶	برخورداری از زیرساخت‌های تقریباً مناسب برای تنوع بخشی به فعالیت‌های درآمدی تعاونی‌ها	۱۹	۶	۱۵
۷	رابط بین عشایر و دولت	۱	۱۲	۸
۸	اعتماد بالای عشایر به تعاونی‌ها	۲	۱۶	۱۸
۹	بالا بردن روحیه مطالبه‌گری و توقعات از زندگی در بین عشایر	۳	۱۳	۱۹
۱۰	شناخته شدن به عنوان نماینده خوب امور عشایر در منطقه	۴	۲۰	۹
۱۱	وجود نگرش تعاونی در بین اعضای مختلف	۵	۹	۱۶
۱۲	شکل‌گیری بر مبنای رضایت و تمایل اعضا	۶	۱۰	۱۳
۱۳	نبود اجبار برای حفظ سهام اعضا در تعاونی	۷	۱۷	۲۱
۱۴	شکل‌گیری روابط عمیق عاطفی و شخصی بین اعضای تعاونی و هیئت مدیره	۸	۲۱	۱۰
۱۵	برخورداری از توانایی بالقوه برای خرید و فروش نهادهای مورد نیاز عشایر	۱۱	۱۹	۱
۱۶	کمک به اشتغال افراد	۲۰	۱۱	۲
۱۷	خرید املاک و دارایی‌های اثربخش	۲۱	۸	۳
۱۸	برخورداری از سرمایه و دارایی مردمی (عدم وابستگی کامل به دولت)	۱۲	۱۴	۴
۱۹	تأمین نهادهای و اقلام مورد نیاز عشایر با کمترین قیمت	۱۶	۱۵	۵
۲۰	کنترل قیمت نهادهای دامی	۱۷	۱۸	۶
۲۱	افزایش ارزش سرمایه و سهام عشایر	۱۳	۷	۷

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

یافته‌های پژوهش درباره الگوهای ذهنی مدیران شرکت‌های تعاونی عشایری در استان فارس نشان می‌دهد که این نهادها با مجموعه‌ای پیچیده از نقاط ضعف و قوت مواجه هستند که از دیدگاه مدیران به صورت الگویی چندبعدی قابل تحلیل است. نخست، تحلیل داده‌های مربوط به نقاط ضعف حاکی از آن است که مدیرانی که در الگوی ذهنی اول قرار دارند، بیشترین توجه خود را به ضعف‌های زیرساختی معطوف کرده‌اند. از دیدگاه این مدیران، نبود انبارهای استاندارد، کمبود امکانات لجستیکی، محدودیت تجهیزات حمل و نقل و ناتوانی در دسترسی سریع به منابع و نهادهای بزرگ‌ترین موانع بر سر راه عملکرد اثربخش تعاونی‌ها هستند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که حتی اگر منابع مالی و انسانی کافی باشد، فقدان زیرساخت‌های فیزیکی و تجهیزات مناسب، به شدت فعالیت‌های عملیاتی تعاونی‌ها را محدود می‌کند. پیشنهاد می‌شود مسئولان استانی و اداره کل امور عشایر، برنامه‌ای جامع برای توسعه زیرساخت‌ها تدوین کنند که شامل ایجاد انبارهای استاندارد در نقاط کلیدی، تأمین ناوگان حمل و نقل، تجهیز دفاتر و مراکز خدماتی به فناوری‌های مورد نیاز و تأمین فضای مناسب برای فعالیت‌های اداری و پشتیبانی باشد. علاوه بر این، می‌توان از مشارکت بخش خصوصی و صندوق‌های توسعه محلی برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها استفاده کرد تا هم هزینه‌ها کاهش یابد و هم بهره‌وری افزایش یابد.

در الگوی ذهنی دوم، مدیران عمده مشکلات را در حوزه مالی و اقتصادی شناسایی کرده‌اند. گزاره‌هایی مانند ضعف بنیه مالی تعاونی‌ها، وابستگی شدید به سهامداران غیرفعال، آسیب‌پذیری مالی شرکت‌ها و ناتوانی در برآورده کردن نیازهای حداقلی اعضا اهمیت ویژه‌ای دارند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که محدودیت منابع مالی نه تنها بر توان عملیاتی تأثیرگذار است، بلکه سبب می‌شود بسیاری از فعالیت‌های توسعه‌ای و خدماتی به تعویق افتند. به منظور رفع این مشکلات، پیشنهاد می‌شود راهکارهای چندجانبه برای تأمین منابع مالی طراحی شود. از جمله این راهکارها می‌توان به توسعه مکانیزم‌های تأمین مالی متنوع شامل تسهیلات بانکی با نرخ مناسب، جذب سرمایه مردمی و مشارکت خیرین، بهره‌گیری از اعتبارات دولتی و ایجاد صندوق‌های پشتیبانی مالی ویژه تعاونی‌ها اشاره کرد. همچنین تدوین برنامه‌های دقیق بودجه‌بندی، مدیریت نقدینگی و آموزش کارکنان مالی به منظور افزایش شفافیت و اعتماد اعضا می‌تواند اثر مثبتی بر پایداری مالی تعاونی‌ها داشته باشد. ایجاد سیستم‌های گزارش‌دهی منظم به اعضا درباره وضعیت مالی و فعالیت‌های اقتصادی تعاونی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است تا سرمایه اجتماعی و اعتماد اعضا حفظ شود.

مدیرانی که در الگوی ذهنی سوم قرار دارند، ضعف‌های آموزشی و ترویجی را برجسته می‌دانند. گزاره‌هایی مانند دانش و آگاهی کم اعضا، آموزش ناکافی هیئت‌مدیره و سواد پایین اعضا در این گروه اهمیت بالایی دارند. این نتایج نشان می‌دهد که ناتوانی در ارتقای دانش و مهارت اعضا و مدیران، مانعی برای استفاده بهینه از منابع مالی، انسانی و زیرساخت‌ها محسوب می‌شود. به منظور کاهش این ضعف‌ها، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های آموزشی و ترویجی منظم و هدفمند طراحی شود که شامل کارگاه‌های مهارت‌آموزی، آموزش‌های مدیریتی و دوره‌های کوتاه‌مدت برای اعضا و مدیران باشد. همچنین تهیه محتوای آموزشی مبتنی بر نیازهای واقعی اعضا و اجرای برنامه‌های بازخورد مستمر برای ارزیابی اثربخشی آموزش‌ها توصیه می‌شود. این اقدام نه تنها مهارت‌های عملیاتی را افزایش می‌دهد، بلکه موجب ارتقای حس مسئولیت‌پذیری، انگیزه مشارکت و تعهد اعضا به اهداف تعاونی نیز خواهد شد.

الگوی ذهنی چهارم بر بعد عملیاتی و فیزیکی تأکید دارد. مدیرانی که این الگو را دارند، دور بودن تعاونی‌ها از مراکز شهری و گستردگی حوزه خدمات رسانی را به عنوان موانع اصلی معرفی کرده‌اند. این موضوع نشان می‌دهد که حتی با منابع مالی و زیرساخت محدود، دسترسی جغرافیایی و پراکندگی خدمات می‌تواند فعالیت‌های تعاونی را مختل کند. پیشنهاد می‌شود با نقشه‌برداری دقیق از مناطق عشایری، دفاتر و مراکز خدماتی منطقه‌ای در نقاط کلیدی ایجاد شود تا توان عملیاتی و سرعت پاسخگویی به نیازهای اعضا افزایش یابد. همچنین ایجاد شبکه حمل و نقل منطقه‌ای، تجهیز دفاتر محلی به منابع و فناوری‌های لازم و بهره‌گیری از نیروهای بومی می‌تواند خدمات‌رسانی را کارآمدتر کند. مدیران دارای الگوی ذهنی پنجم به ابعاد فرهنگی و نگرشی تأکید دارند. از دیدگاه آن‌ها، مسائل شامل عدم احساس نیاز جامعه به تعاونی‌ها، بدبینی اعضا و نگاه بالا به پایین مدیران میانی و بالادستی است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که موفقیت تعاونی‌ها فراتر از منابع مالی و زیرساخت، به تغییر نگرش‌ها، تقویت اعتماد اجتماعی و افزایش مشارکت اعضا نیاز دارد. برای حل این مسائل، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های اطلاع‌رسانی و ارتباطی هدفمند اجرا شود، نشست‌های مشترک میان اعضا و مدیران برگزار گردد، و اعضا در فرآیندهای تصمیم‌گیری مشارکت فعال داشته باشند. همچنین بهره‌گیری از موفقیت‌های عملیاتی به عنوان نمونه‌های الگویی می‌تواند اثر مثبتی بر نگرش اعضا و جامعه هدف داشته باشد. الگوی ذهنی ششم بیشترین تمرکز خود را بر ابعاد سیاستی، قانونی و مدیریتی گذاشته است. مدیران این گروه، محدودیت اختیارات تعاونی‌ها، نبود حمایت قانونی، دخالت دولت و ضعف‌های مدیریتی مانند استخدام افراد ناآگاه را از اصلی‌ترین موانع می‌دانند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که حتی با وجود سرمایه و زیرساخت، فقدان چارچوب قانونی و مدیریتی مناسب می‌تواند عملکرد تعاونی‌ها را مختل کند. پیشنهاد می‌شود اصلاح قوانین و مقررات مربوط به تعاونی‌ها، تدوین دستورالعمل‌های مدیریتی استاندارد، ایجاد سازوکارهای نظارتی کارآمد و آموزش مدیران در زمینه‌های قانونی و مدیریتی در دستور کار قرار گیرد. ایجاد شبکه‌های مشاوره و پشتیبانی مدیریتی نیز می‌تواند اثرات هم‌افزا در بهبود عملکرد و پایداری تعاونی‌ها داشته باشد.

با توجه به یافته‌های نقاط قوت، الگوهای ذهنی مدیران نشان می‌دهد که برخی مزایا و قوت‌ها عمدتاً در سه بعد اجتماعی-فرهنگی، زیرساختی-خدماتی و معیشتی-اقتصادی قابل دسته‌بندی هستند. مدیرانی که الگوی ذهنی اول را دارند، بر مزایایی مانند اعتماد بالای عشایر، رابط بودن تعاونی‌ها بین اعضا و دولت، شکل‌گیری روابط عاطفی و رضایت اعضا تأکید کرده‌اند. این

یافته‌ها نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی و اعتماد اعضا، یکی از مهم‌ترین نقاط قوت است که می‌تواند موتور محرکه‌ای برای حل مشکلات مالی و زیرساختی باشد. پیشنهاد می‌شود با تقویت برنامه‌های ارتباطی، حفظ اعتماد اعضا و بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی، مشارکت اعضا و سرمایه انسانی و مالی تقویت شود. الگوی ذهنی دوم مزیت‌های تعاونی‌ها را در بعد زیرساختی، نهادی و خدماتی می‌بیند. مدیران این گروه اهمیت ویژه‌ای برای خدمات‌رسانی به محروم‌ترین اقشار، وقت‌شناسی در تحویل نهاده‌ها و توانایی تأمین نیازهای خانوارهای عشایری قائل هستند. پیشنهاد می‌شود توسعه زیرساخت‌ها و تجهیز مراکز خدماتی به منابع و فناوری‌های مناسب در اولویت قرار گیرد و برنامه‌های پشتیبانی لجستیکی و نظارتی تقویت شوند تا هم بهره‌وری افزایش یابد و هم رضایت اعضا ارتقا پیدا کند. الگوی ذهنی سوم، مزیت‌های اقتصادی و معیشتی تعاونی‌ها را برجسته می‌داند. مدیران این گروه بر توانایی تأمین نهاده‌ها با کمترین قیمت، کنترل قیمت‌های دامی، تأمین سرمایه و دارایی مردمی، کمک به اشتغال افراد و افزایش ارزش سهام اعضا تأکید کرده‌اند. پیشنهاد می‌شود برنامه‌های حمایتی اقتصادی برای توسعه فعالیت‌های درآمدی، افزایش سرمایه اعضا و تسهیل دسترسی به منابع مالی طراحی شود و با آموزش و اطلاع‌رسانی به اعضا، انگیزه مشارکت و تعهد آنان افزایش یابد.

در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که تعاونی‌های عشایری در استان فارس با وجود ضعف‌های متعدد، دارای نقاط قوت قابل توجهی نیز هستند و بهبود زیرساخت‌ها، تقویت توان مالی، توسعه آموزش و ترویج فرهنگ تعاون، اصلاح سیاست‌ها و قوانین مرتبط و بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی می‌تواند اثرات هم‌افزا بر عملکرد، پایداری و اثربخشی این نهادها داشته باشد. ترکیب این اقدامات به مدیران و اعضای تعاونی‌ها این امکان را می‌دهد که نه تنها مشکلات عملیاتی و مالی را کاهش دهند، بلکه اعتماد و مشارکت اعضا را نیز افزایش دهند و از این طریق انگیزه همکاری و سرمایه‌گذاری در تعاونی‌ها تقویت شود. همچنین، ارتقای زیرساخت‌ها و بهره‌گیری از ظرفیت‌های اقتصادی و اجتماعی تعاونی‌ها می‌تواند به افزایش سطح خدمات‌رسانی، کاهش هزینه‌های تولید و توزیع و بهبود کیفیت زندگی جامعه عشایری منجر شود. در نهایت، برنامه‌ریزی‌های استراتژیک و عملیاتی که بر هم‌افزایی بین نقاط قوت و ضعف متمرکز باشند، زمینه ایجاد یک نظام پایدار، کارآمد و پاسخگو در سطح تعاونی‌های عشایری استان فارس را فراهم می‌کند و امکان تحقق اهداف توسعه‌ای، اقتصادی و اجتماعی این نهادها را به شکلی ملموس ارتقا می‌دهد. برای رسیدن به این هدف، توصیه می‌شود اقدامات عملی شامل تدوین سیاست‌های حمایتی مستمر، تقویت آموزش و توانمندسازی اعضا، ارتقای زیرساخت‌های فیزیکی و مالی، اصلاح مقررات و ایجاد سازوکارهای نظارتی و مدیریتی مناسب در دستور کار قرار گیرد تا تعاونی‌ها بتوانند به‌طور مؤثر به مأموریت‌های خود در حمایت از جامعه عشایری عمل کنند.

پژوهش حاضر با وجود ارائه تحلیل جامع و شفاف درباره نقاط قوت و ضعف تعاونی‌های عشایری در استان فارس و شناسایی الگوهای ذهنی مدیران، با محدودیت‌هایی همراه است که می‌تواند مسیر تحقیقات آتی را روشن سازد؛ نخستین محدودیت مربوط به اندازه نمونه و تعداد پاسخگویان است، زیرا تنها ۱۴ پاسخگو مورد مصاحبه قرار گرفتند و ممکن است تنوع دیدگاه‌ها و تجارب سایر مناطق استان یا استان‌های دیگر، بازتاب کامل نیافته باشد، بنابراین یافته‌ها عمدتاً نمایانگر دیدگاه‌های یک گروه خاص از پاسخگویان با تجربه هستند و ممکن است تمام پیچیدگی‌های عملکرد تعاونی‌ها را در گستره وسیع‌تر پوشش ندهند؛ دومین محدودیت به ابزار تحقیق مربوط می‌شود، زیرا استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و تحلیل کیفی، هرچند امکان شناسایی الگوهای ذهنی و اولویت‌بندی مسائل را فراهم کرد، اما برخی تجربیات عملی روزمره پاسخگویان در سطوح اجرایی یا محلی کمتر بازتاب یافته و جنبه‌های کمی و اقتصادی مسائل با جزئیات کامل قابل مشاهده نیست؛ همچنین محدودیت‌های زمانی و منابع پژوهش، انجام مطالعه به صورت مقطعی و دسترسی محدود به داده‌های مالی و عملیاتی تعاونی‌ها، امکان رصد اثرات بلندمدت اقدامات مدیریتی و سیاست‌های حمایتی را کاهش داده است. با توجه به این محدودیت‌ها، پژوهش‌های آتی می‌توانند با افزایش نمونه‌ها و پوشش جغرافیایی وسیع‌تر، استفاده از روش‌های ترکیبی کمی و کیفی شامل پیمایش‌های گسترده، تحلیل داده‌های مالی، مشاهده میدانی و مستندسازی تجربیات، و طراحی مطالعات طولی برای بررسی اثرات بلندمدت سیاست‌ها و اقدامات مدیریتی، جامعیت یافته‌ها را افزایش دهند؛ همچنین تمرکز بر مقایسه بین استان‌ها، تحلیل تفاوت‌های فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و اعتماد اعضا با موفقیت اقتصادی و عملیاتی تعاونی‌ها، ارزیابی اثر سیاست‌ها و چارچوب‌های قانونی بر رفتار مدیران و تصمیم‌گیری‌ها، و استفاده از روش‌های نوین تحلیل

داده‌ها و مدل‌سازی تصمیم‌گیری، می‌تواند به ارائه راهکارهای علمی و عملی بیشتر برای بهبود کارایی، توسعه پایدار و افزایش نقش اجتماعی و اقتصادی تعاونی‌های عشایری کمک کند و زمینه ارتقای مشارکت، سرمایه انسانی و پایداری بلندمدت این نهادها را فراهم سازد.

سپاسگزاری

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان " راهبردهای ارتقای کمیت و کیفیت اقتصاد تولیدمحور عشایر استان فارس با رویکرد صادرات (شماره طرح: ۲۰۷/۱۷/۱۰۷۰۰)" است که توسط اداره کل امور عشایر استان فارس حمایت مالی شده و توسط دانشگاه شیراز اجرا شده است.

منابع

- آرایش، م. ب. (۱۳۹۸). شناسایی و تحلیل چالش‌های شرکت‌های تعاونی عشایری استان ایلام با استفاده از تحلیل مضمون. *تعاون و کشاورزی*، شماره ۳۰، صص ۱۶۵-۱۲۵.
- امدادی، ا.، محبوبی، م. ر.، و عبدالله‌زاده، غ. ج. (۱۳۹۷). تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای تعاونی‌های توسعه روستایی در استان گلستان. *تعاون و کشاورزی*، سال ۷، شماره ۲۷، صص ۱۱۴-۸۴.
- بابایی فینی، ا. ا.، و رحمانی، ب. (۱۳۹۲). تحلیل راهبردهای مؤثر بر توسعه تعاونی‌های کشاورزی در اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: شهرستان خدابنده). *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، سال ۳، شماره ۱۱، صص ۱۳۲-۱۱۳.
- حضرتی، م.، مجیدی، ب.، و رحمانی، ب. (۱۳۸۹). شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های کشاورزی در توسعه اقتصاد روستایی بخش مرکزی شهرستان خدابنده. *فصلنامه تعاون*، سال ۲۱، شماره ۳، صص ۱۰۹-۸۹.
- حیدری، ف.، ناردی مهدی، ک.، تعقوبی فرانی، ا.، و حیدری، علیقلی. (۱۳۹۴). شاخص‌های شناسایی تعاونی‌های موفق کشاورزی. *تعاون و کشاورزی*، سال ۴، شماره ۱۴، صص ۶۰-۳۹.
- خسروجردی، م.، نوری پور، م.، و صالحی، س. (۱۴۰۱ الف). بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های عشایری استان فارس. *تعاون و کشاورزی*، سال ۱۱، شماره ۴۴، صص ۱۲۹-۱۰۹. <https://doi.org/10.22034/AJCOOP.2023.357008.1796>
- خسروجردی، م.، نوری پور، م.، و صالحی، س. (۱۴۰۱ ب). بررسی سازه‌های مؤثر بر موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد زنان عشایری استان فارس. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، سال ۱۸، شماره ۲، صص ۱۶۲-۱۴۵. <https://dor.org/20.1001.1.20081758.1401.18.2.9.4>
- خسروی پور، ب.، آجیلی، ع. ا.، و کاظمی، پ. (۱۴۰۱). تحلیل عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه تعاونی‌های تولید روستایی شرق کرمانشاه (سنقر، صحنه و کنگاور). *جغرافیا و روابط انسانی*، سال ۵، شماره ۱، صص ۲۰۶-۱۸۸. <https://doi.org/10.22034/gahr.2022.350871.1730>
- رحیمی، ا. (۱۳۸۹). مروری بر مشکلات اقتصادی اجتماعی و مدیریتی تعاونی‌های عشایری و راه‌های برون‌رفت از آن‌ها. *تعاون و روستا*، شماره ۳، صص ۸۶-۵۹.
- سازمان امور عشایر. (۱۴۰۱). *گزارش فعالیت‌های تعاونی‌های عشایری کشور*. تهران، ایران.
- سردار شهرکی، ع.، اثنی عشری، ه.، و حجتی پور، م. (۱۴۰۴). تحول شرکت‌های تعاونی دامداری در استان کرمان، کاوش عوامل. *برنامه ریزی فضایی*، دوره ۱۵، شماره ۳، صص ۲۰-۱. <https://doi.org/10.22108/sppl.2025.144488.1834>
- عباسی، ر.، رسول‌زاده، ب.، و عباسی، پ. (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر موفقیت و عدم موفقیت تعاونی‌های تولیدی استان اردبیل. *فصلنامه تعاون*، جلد ۲۰، شماره ۲۱۰، صص ۹۰-۷۱.
- عطایی، پ.، و ایزدی، ن. (۱۳۹۴). سازه‌های تاثیرگذار بر زیاندهی تعاونی‌های روستایی (مورد مطالعه: تعاونی روستایی امیرکبیر در استان فارس). *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، سال ۱۱، شماره ۱، صص ۱۹۶-۱۸۱.

- فیض آبادی، ح.، مجدی، ع.ا.، حسنی درمیان، غ.ر.، و وکیلی، ه. (۱۴۰۳). تحلیل مشکلات تعاونی‌های کشاورزی ایران: فراترکیب کیفی مقالات علمی. *توسعه محلی*، دوره ۱۶، شماره ۱، ۱۲۷-۱۴۴.
<https://doi.org/10.22059/jrd.2024.369788.668835>
- هاشمی، س. ض.، فولادیان، م.، میرمحمدتبار، س.ا.، تیموری، م.، و تیموی، م. (۱۴۰۱). بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها در ایران: مطالعه ای فراتحلیل. *توسعه محلی*، سال ۱۴، شماره، صص ۲۷-۵۴.
<https://doi.org/10.22059/jrd.2022.340085.668708>
- Aama Bandeh Gharaee, H., Mehrafarin, H., Norozian, M., and Hosseini, S. M. (2023). Surveying the economic efficiency of rural production cooperatives and prioritization of their problems in the management process and the marketing system. *Village and Development*, 26(3), 129-156.
<https://doi.org/10.30490/rvt.2023.357234.1436>
- Alho, E. (2015). Farmers' self-reported value of cooperative membership: evidence from heterogeneous business and organization structures. *Agricultural and Food Economics*, 3(1), 23-39.
<https://doi.org/10.1186/s40100-015-0041-6>
- Altman, M. (2017). The importance of co-operatives to the New Zealand economy: Constructing a co-operative economy. *International Journal of Social Economics*, 44(12), 2086-2096. <https://doi.org/10.1108/IJSE-06-2016-0174>
- Amirnejad, H., Mazrae, F., and Zahedian Tajanki, R. (2018). Investigating the factors affecting the financial success of agricultural enterprises (Case study of agricultural cooperatives in selected cities). *Journal of Indentureship and Agriculture*, 5(10), 20-26. <https://doi.org/10.29252/jea.5.10.20>
- Ammirato, P. (2024). *Cooperative enterprises*. Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003269533>
- Bakar, M. R. A., Halim, L., and Arsad, N. M. (2023). Factor influencing students' scientific literacy: An exploratory factor analysis. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 13(12), 5844-5863. <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v13-i12/20393>
- Broen, M. P., Moonen, A. J., Kuijff, M. L., Dujardin, K., Marsh, L., Richard, I. H., ... and Leentjens, A. F. (2015). Factor analysis of the Hamilton Depression Rating Scale in Parkinson's disease. *Parkinsonism & Related Disorders*, 21(2), 142-146. <https://doi.org/10.1016/j.parkreldis.2014.11.016>
- Cristobal-Fransi, E., Montegut-Salla, Y., Ferrer-Rosell, B., and Daries, N. (2020). Rural cooperatives in the digital age: An analysis of the Internet presence and degree of maturity of agri-food cooperatives'e-commerce. *Journal of Rural Studies*, 74, 55-66. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.11.011>
- Dushimimana, G. (2022). The Role of cross-border cooperatives in the EAC: A structured review. *Trade and Investment in East Africa: Prospects, Challenges and Pathways to Sustainability*, 22 (2), 335-367. https://doi.org/10.1007/978-981-19-4211-2_15
- Eid, M., and Martínez-Carrasco Pleite, F. (2014). The International Year of Cooperatives and the 2020 vision. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2509836>
- El Mekkaoui, N., and Loukili, S. (2022). The role of cooperatives in enhancing social and economic inclusion: determinants of turnover growth and survival under COVID-19 (No. 56). EMANES Working Paper.
- Ephrem, N. (2016). *Characterization of sheep fattening cooperatives in Ethiopia: Members' satisfaction and women's participation* (Doctoral dissertation, Bahir Dar University).
- Firouzabadi, S. A., and Hosseini, S. R. (2011). Analysis of the problems and barriers of the rural cooperatives in agricultural products marketing: Case study of rural cooperatives of Koushk Hezar Beyza village, Fars. *The Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 3(1), 131-148.
- Getnet, K., and Anullo, T. (2012). Agricultural cooperatives and rural livelihoods: Evidence from Ethiopia. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 83(2), 181-198. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.2012.00460.x>
- Ghanbari, Y. (2021). Assessing the role of rural cooperatives as a way out of problems and achieving rural development Case study: Zanjan province. *Regional Planning*, 12 (48), 95-108. <https://doi.org/10.30495/jzpm.2021.24256.3591>
- Grashuis, J. (2019). The impact of brand equity on the financial performance of marketing cooperatives. *Agribusiness*, 35(2), 234-248. <https://doi.org/10.1002/agr.21574>
- Howard, M. C. (2016). A review of exploratory factor analysis decisions and overview of current practices: What we are doing and how can we improve?. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 32(1), 51-62. <http://dx.doi.org/10.1080/10447318.2015.1087664>
- Howard, M. C., and O'Sullivan, R. (2024). A systematic review of exploratory factor analysis in marketing: Providing recommended guidelines and evaluating current practices. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 1-22. <https://doi.org/10.1080/10696679.2024.2385377>

- Liang, Q., and Wang, X. (2020). Cooperatives as competitive yardstick in the hog industry?-Evidence from China. *Agribusiness*, 36(1), 127-145. <https://doi.org/10.1002/agr.21630>
- Martins, F. S., and Lucato, W. C. (2018). Structural production factors' impact on the financial performance of agribusiness cooperatives in Brazil. *International Journal of Operations & Production Management*, 38(3), 606-635. <https://doi.org/10.1108/IJOPM-10-2015-0637>
- Misra, S. K., Carley, D. H., and Fletcher, S. M. (1993). Dairy farmers' evaluation of dairy cooperatives. *Agribusiness*, 9(4), 351-361. [https://doi.org/10.1002/1520-6297\(199307\)9:4<351::AID-AGR2720090406>3.0.CO;2-4](https://doi.org/10.1002/1520-6297(199307)9:4<351::AID-AGR2720090406>3.0.CO;2-4)
- Munir, L. (2022). Do cooperatives improve female miners' outcomes? A case study of Rwanda. *The Journal of Development Studies*, 58(11), 2349-2365. <https://doi.org/10.1080/00220388.2022.2086048>
- Paudel, R. C., and Acharya, C. P. (2022). Cooperatives and economic growth in a developing country: The case of Nepal. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 93(3), 797-815. <https://doi.org/10.1111/apce.12323>
- Pérez-Suárez, M., Sánchez-Torné, I., Baena-Luna, P., and García-Río, E. (2021). Energy cooperatives: socially innovative cooperative enterprises in the Spanish renewable energy industry. In *Entrepreneurship in the Fourth Sector: Entrepreneurial Ecosystems and Sustainable Business Models* (pp. 169-191). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68390-0_9
- Pollet, I. (2009). Cooperatives in Africa: The age of reconstruction-synthesis of a survey in nine African Countries. Working paper 7. Cooperative Facility for Africa: Dar es Salaam.
- Rostamzadeh, M., Abdollahzadeh, G., and Abedi Sarvestani, A. (2020). Investigating the problems of rural production cooperatives in supporting the products of villagers in North Khorasan province. *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 7(1), 23-31. <https://doi.org/10.1001/1.24767735.1399.7.1.2.9>
- Saunders, M., and Bromwich, D. (2012). New model rural cooperatives in Gansu: a case study. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 6(4), 325-338. <https://doi.org/10.1108/17506201211272760>
- Seo, Y. S., and Huh, J. H. (2020). Context-aware auction solution of cooperative fish market monitoring system for intelligent user. *Human-centric Computing and Information Sciences*, 10(1), 30-39. <https://doi.org/10.1186/s13673-020-00234-w>
- Yaqubi, M., Shahraki, A. S., and Karbasi, A. (2024). Analysis of obstacles to development of rural handicraft cooperatives market in Sistan and Baluchestan Province. *Rural Development Strategies*, 10(4), 513-540. <https://doi.org/10.22048/rdsj.2023.359418.2046>
- Yu, L., and Huang, W. (2020). Non-economic societal impact or economic revenue? A performance and efficiency analysis of farmer cooperatives in China. *Journal of Rural Studies*, 80, 123-134. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.08.010>